

11. Քրիստոսի անկումը

Քրիստոսի անկումը

Լ ԵՆ
✓ 2053

Տպարան 3. Մարտիրոսեանցի

1999

27/ 15. *[Signature]*

ԼՈՅՍ ԸՆԾԱՅՆՑ ՏՊԱՐԱՆԱՏԷՐ Յ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԸ

ԾՈՑԻ ԵՐԳԱՐԱՆ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԻ

1786.

Mikhail Belarose

ԲՕՐՈՆՈՅԷ

ԺՈՂՈՎԱԾ

Կ. ՏԷՐ-ԴԱԻԹ-ԵԱՆՑԸ

ԵՐԳԱՐԱՆ

ԹԻՖԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ Յ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԻ

ՅՐԲԵԼՆԵՆ ՓՈՂՈՑ, 5

1882

Mikhail Belarose

ԲՕՐՈՆՈՅԷ

Дозволено цензурою. Тифлисъ. 16 Января 1882 г.

Типографія И. Мартиросіанца, Орбеліан. ул., д. № 5

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԳ

Ի՞նչն է գերութեան մէջ տառապողի միջիթարը՝ Հայրենիք վերագարձի երգը։ Ի՞նչն է ծերութեան և այլ պատահարների ժամանակ մարդու ոյժ տուողը և նորա ընկերը՝ լուսադրական երգը։ Ի՞նչն է իւր սիրելեաց մահուան պատճառաւ սրտերի աղէխարշ մորմոքը զովացնողը՝ ապագայ կենաց երգը։ Ի՞նչն է պատերազմների դաշտում հազար ու բիւր մարդոց ուրախ ու զուարթ լառաջ մղողը կրակի ու բոցի մէջ՝ տէրութեան փառաց և պատուի երգը։ Ի՞նչն է հասարակաց սեղանի վալսելացնողը ու համեմողը՝ ուրախական երգը։ Ի՞նչն է ամենի տան և դուռը՝ վստակաւորի հանգուցիչ թափն ու զփրսակը՝ ըստ պատշաճի երգը։ Ի՞նչն է Աստուծոյ տան աղօթաւորաց սրտերի ու մտքերի վերաթուռցիկ շարժը՝ հոգեպարար երգը։ Ի՞նչն է վերջապէս ընդհանուր մարդկութեան սէրը միշտ վառ և բորբոք պահողն առ Աստուած՝ ողեզմալ երգը։

42053-60

78 2057

Ահա սոյն այս երգերի բարերար գըր-
գիւր շարժեց ինձ, որ ամեն տեսակ ա-
մենագործածական ընտիր երգերից կազ-
մեցի սոյն փոքրիկ «Ծոցի երգարանը»,
միայն այնպիսի գէրք տալով սորան, որ
յարմար լինի սրտին մօտը և ծոցին մօտ
պահել. այս պատճառաւ և անուանեցի
«Ծոցապահիկ» կամ «Ծոցի երգարան»:

Այս Ծոցի երգարանի կամ Ծոցապա-
հիկ երգերի ժողովածուն լոյս աշխարհ
տեսաւ տպարանատէր պ. Յովհաննէս
Մարտիրոսեանցի նիւթական օժանդակու-
թեամբ, ընտիր թղթի վերայ, գեղեցիկ
տպագրութեամբ, որին և մատուցանում
եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը:

ԿԱՄՍԱՐ ՏԷՐ-ԴԱԻԹԵԱՆՅ

ԵՐԳ ՄԵՌԱՆՈՂ, ԱՅՅՐԵՆԱՍԻՐԻ

Ազնիւ ընկեր, մեռանում եմ,
Բայց հանգիստ եմ ես հոգով.
Իմ թշնամիքս ես օրհնում եմ,—
Օրհնում եմ քեզ Աստուծով:
Հեռանում եմ, անգին ընկեր,
Չ'գնահատած ոչ ոքից,
Բայց հաւաստեաւ անձնանըէր
Ազգիս մշակ կ'հաշուիմ:
Ազնիւ ընկեր, չը մոռանաս.
Անդաւաճան, ջերմ սիրով
Ես սիրել եմ իմ հայրենիք,—
Գնաս և դու նոյն շաւղով:
Խեղճութիւնը հայոց ազգի
Կարեկցաբար մտածիր.
Ոսկէ գրքոյին եղիշէի
Քաջ առաջնորդ քեզ ընտրէի:
Այնաեղ սուրբ կրօն, ազգ միաբան
Ազատ կամքով ու խեղճով.

Այնտեղ վարդան, անմահ վարդան,
Իւր խնկելի Քաջերով:
Հայրենիք, — սեղան սրբութեան —
Ես Աստուծոյ առաջի
Շատ կ'աղաչեմ, շատ կ'արտասուեմ,
Որ ծագէ քեզ նոր արեւ:
Իմ մտերիմ, մահըս մօտ է,
Բայց հանգիստ եմ ես հոգով:
Որովհետեւ խիզճս արդար է,
Ճշմարտութեան ջատագով:

Ա. Շահաւիդեան:

Ա Ն Ձ Ր Ե Ի

Անձրեւ, անձրեւ՝ ցած արի,
Բքսցո՛ւր ցորեն ու գարի,
Բքսցո՛ւր ծաղիկ, կոնանչ խոտ,
Աւլէ փոշի, մաքրէ՛ օդ:
Անձրեւ, անձրեւ՝ ցած արի:
Կալըդ ամենուս բարի:

Ա Ն Ի Ք Ա Ղ Ա Ք

Անի քաղաք նստեր՝ կուլայ,
Չը կայ ըսող՝ մի լա, մի լա:
Կըսես՝ քիչ է. լծո՛ղ մնայ՝ լա:
Ա՛խ, երբ լսեմ՝ մի լա մի լա:
Շատ ցաւերով կ'ալըիմ՝ տապիմ,
Չունիմ մէկ մարդ հաւատարիմ,
Որ խղճաւոյս գայ՝ մօտենայ,
Հէչ չէ՛ ըսէ՛ մի լա, մի լա:
Ա՛խ, Հայ տղայ, խղճս ինձի,
Տես թէ քո Անին ինչպէս է,
Հերիք՝ ես յամ, դու չ'գթաս:
Չէ՛ քո Անին ախոս է:

Ա՛խ ու վախով օրերս անցաւ,
Լալէն աչքերս կուրացաւ,
Որբ մնալն ինձ վիճակեցաւ,
Բախտս բնաւ զիս մոռացաւ:
Կորուսեր եմ թագաւորներ,
Ժողովեր եմ գլխուս քօւ բուեր,
Որք միշտ կ'երգեն «Անին անցաւ,
Անին անտէր աւերեցաւ:»

Անին եմ շատ մարդարեակ,
Մնացեր եմ դառն աւերակ:
Իմ լացն՝ իմ կոծն իմ աղաղակ՝
Անտէր օրերուս նմանակ:

Երբեմն էի շատ աննման
Հայոց քաղաք արևելեան,
Աւերեր եմ սեփազատալի,
Նստեր՝ կուլամ ես միայնակ:

Եկար, տեսար. դարձեր՝ կերթաս.
Լալով կ'սես, «Բարեւ Բարեւ»
Աստուած սիրես չ'մոռանաս,
Մասիս սարին երբ մօտենաս,
Ըսես իմ քաջ Արարատին.
«Նորէր՝ ի՞նչ լայն ինչ Անի»,
Կըսէ, Երբ աւետիք կ'տաս,
Թէ՛ «Ի՛նչ Անի՛, հերի՛ է լայն»:

Արեւմտեան վ. Արարատեան:

Ե Ր Գ

Աստուծոյ դիմացի՝ ո՛րչոյ դիմանամ— մի՛թէ ես եմ՝ քար՝
Գարդիս արն մէկ ճար,
Կեանքս մաշել ես բոլորովն՝ ամենը խոցաւ՝
Էս ցաւըն է զժուար:
Լոբան՝ նեղութիւն ինձի մի՛ տար անողորմարար,
Ո՛վ դու իմ սիրահար:

Ե՛կ, սէր իմ աղիւն, աղաչումիմ, խղճն խղճալոյս՝
Տէ՛ւր բաւականին յոյս:
Ողորմութիւն արն աղքատիս՝ քաշի մօտըդ տար՝
Տանջիլ մի՛ չարաչար (շատ՝
Վախտ ողորումս, վախտ ամպումս, վախտ մթնումս
Անձրեւումս կաթ կաթ:
Խոցումս սրտիս նշան է դրել՝ ունքիդ անեղը՝
Դու իմ ճար ու դեղը:
Ուրիշներն հեռ ման դալը՝ քեզ աղաթ ես արել՝
Ինձի ետք ես արել:
Ես իմ ըսողիցն եմ դանգատաւոր միշտ ե մուղաբար՝
Ինձ չէ՛ տալիս դադար:
Յարդ ինձ ես տալիս, ուրիշներն քայքայ խօքերդ՝
Ինձ հոս աս քո խնդ:
Ինձնից աւելի, ասն անսեմ, էլ ո՛վ ա աղիւն՝
Ինձի նա տայ քու սէրդ:
Դու քու դարդերդ լաւ դիտիս՝ խեղճ՝ Ազամ Աղբար՝
Խալիքն ի՛նչ ա խմբար:

Ազբար Արամ:

ԵՐԳ ԸՍՏ ԵՂԱՆԱԿԻՆ

„Какъ у нашихъ у воротъ
стоитъ озеро воды . . “

Ահա, մեր տան առաջին
Ջրբով լեքը մի լիճ կայ,
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Ջրբով լեքը մի լիճ կայ:

Փետպայուն ձին բերեց
Մեր դրան մօտ ջուր տուեց:
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Մեր դրան մօտ ջուր տուեց:

Փայտից կռակեց իր ձիուն,
Խրնդրեց աղջրկան սիրուն:
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Խրնդրեց աղջրկան սիրուն:

«Սիրուն աղջիկ, իմ հօգի,
Խրնդրեմ նրժույզ ձիս սրահի:
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Խրնդրեմ նրժույզ ձիս սրահի:

Խրնդրեմ նրժույզ ձիս սրահի,
Նրժույզս հագարներ արժի:
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Նրժույզս հագարներ արժի:

Որ չը պոկի իւր սանձը,
Որ չը կոտրի իւր թամբը:
Տրա լի լա, տրա լի լա,
Որ չը կոտրի իւր թամբը»:

Թարգմ. Կ. Տէր-Խաչեանց:

ՀԱՅԵՐՈՒՍ ԲԱՂՁԱՆԻՐԻ

Ա՛խ, ի՛նչպէս կուգեմ տեսնել մեր Հային
Ազատ, ապահով, կըթեալ, ինքնագոհ,
Ամէն Հայի տուն – դրբախտ երկնային . . .
Լօկ աչք բանն ինձնից չուգենար մէկ գոհ:
Ա՛խ, ի՛նչպէս կուգեմ տեսնել Հայաստան
Մի օր ազատուած թըշնամու ձեռքէն,
Հայի երկիրը – Հայի սեպհական . . .
Լօկ աչք չիբաժնէր ինձ իմ կռակէին:
Ա՛խ, ի՛նչպէս կուգեմ, որ մեր Հայերուս
Արժարժուէր սէրը ուսման, գիտութեան,
Հայի մէջ չի մնար մի հատիկ անուս . . .
Լօկ հեռի ինձնից թուղթ ստորագրութեան:
Ա՛խ, ի՛նչպէս կուգեմ, որ Հայ պատանիք
Դէպ համալսարան խրմբով վազէին,

Եւ Զուկցերիա երթար հայ աղջիկ . . .

Լոկ ինձնից նոքա հօսէի չուզէին:

Ա՛խ, ինչպէս կուզեմ, որ հայի երկիրն
ձեմարան, դպրոց, գրատուն ունենար,
Ունենար թատրոն և շատ լըրագիր . . .

Լոկ նա ինձ փողի անունը չիտար:

Ա՛խ, ինչպէս կուզեմ, որ մեր Զէյթունցին
Միթոպլեօզ, շասպօ, ուրմբիկէն ունենար,
Զարդ ու բուրդ անէր Քուրդ ու Զէրքէզին . . .

Լոկ ինձնից գէնքի նա փող չուզենար:

Նրբ մեր հայրենին հրաշքով ազատուէր,
Մերոնք էլ ազատ կեանք-օր վարէին,
Ա՛խ, ինչպէս, ինչպէս լաւ բան կը լինէր,
Նրբ հայք ինձ իրանց իշխան ընտրէին:

Գոմար-Քալիպո:

Ո՞վ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒՆՑ

Այո՛, էլ անհնար էր միասին տալել
Ձեռք ձեռքի տուած.

Բնտանեկան սուրբ կեանք վայելել,

Սրտիս խորքումն ցաւերն պահած՝

«Մնացիւր բարեաւ» պէտք էր քեզ ասած:

Դու հեկեկանքով մագերդ էիր պոկում,
Նս անարտասունք արձանի նման կանգնած,
Էլ քեզ էի միտիթարում, ցաւերդ սփոփում,
Նագելուդ սէլն սրտումս պահած,
Հոգւոյս հատորից պէտք էր հեռացած:

Տարիներն շատ արագ թռան,
Նոր կեանքն ու բախտն քեզ միտիթարեց,
Նոր սիրոյն տուիր դու քեզ անպայման,
Զքնաղ երեսդ նոր յոյսով ծածկուեց,
Թարմացած սիրտդ նոր սիրով վառուեց:

Բայց այն ըրպէն, որ մեզ բաժանեց,
Մեր ճանապարհն յաջ ու ձախ դրեց,
Կոտրած սիրտս էլ նորից չը սիրեց,
Կեանքն ու աշխատանքն իմ աչքից գցեց:
Ասան ինձ, խնդրեմ, ո՞վ աւել տանջուեց:

Ո՞վ նահատակուեց:

Գ. Քուշարեան:

ԱՌԱՌՕՏԵԱՆ ԵՐԳ ՇԻՆԱԿԱՆԱՅ

Ա՛յ մարդ՝ այսօր շատ քրնեցար, նընջեցիր,
Առաւօտեան հով ժամանակն անցուցիր.

Արեգակը ծովի ծայրէն ծագեցաւ,

Զերմութիւնը ձորն ու դաշտը փրուուեցաւ:

Ընկերներդ լաղ արտերը գնացին,
Յորեն, գարին գերանդիով հընձեցին,
Խուրձ կապեցին, բարդ բարդեցին դաշտումը,
Նստան հանգչել կաղնիներու հովումը:

Այ մարդ՝ լեր-կաց սառը ջրով լուացվեր,
Գօտիդ կապէ, գերանդիւ մա դաշտ հասեր,
Քանի հով է՝ հունձըդ արն արտումըդ,
Հունձըդ հընձէ՛, մի ծուլանար դործումըդ:

Հունձըդ կապէ, բարդըդ բարդէ, տուն արի,
Հանգստացեր, երբ քո հունձըդ կատարի,
Բեր գերանդիդ, կախէ պատին քո տանը,
Եւ իրիկուան կը պատրաստեմ սեղանը:

Այ մարդ՝ հերեք ինչ որ աչսօր քընեցար,
Աչքըդ մէկ բաց, տես թէ որչափ ուշացար.
Մեր դրացին լաղ անկիացաւ կամուրջէն,
Վաղ լռուէ է մեր գրգիւրը ճայնելէն:

Ի՞նչ ես պառկել, ի՞նչ ես քընել, սերական,
Արեգական շողը հասաւ մեր դըրան.
Մի ծուլանար, ժամանակդ խնայէ,
Այն պիտի մեզ բոլոր ձմեռը կերակրէ:

Ռ. Տ.-Գ. Պատմական:

Ո Ւ Ս Ա Ն Ո Վ.

(Թարգմանութիւն Գերմաներէնից):

Այն ի՞նչ ազգ է, այն ի՞նչ ցեղ է,
Որ մեշտ անկախ է,
Որոյ տունը ամեն տեղ է,
Ի՞ անխող ուրախ է.
Ուսանողն է այն զըւարթ մարդը,
Կենաց քէֆն է նորա ցանկացած բանը:

Այն ո՞վ է արեւ ծագելիս՝
Ինքն էլ գարթնում է,
Ու քաղցը ճայնով երգելիս՝
Փողոցներ չափում է: Ուսանողն է, և այլն:

Ո՞վ երբէք սէրից չի վախում
Ու մեշտ հարս ունի,
Եւ իր անձիւն, անպերճ կեանքում
Դարդ ու հոգս չունի: Ուսանողն է և այլն:

Ո՞վ է մեշտ առաջին կրաւում
Հայրենեաց համար,
Փայլուն գինին շիշով կոնծում
Ուրախ, բայց արդար: Ուսանողն է և այլն:

Եղբարք՝ դուք որ այն ազգիցն էք,
Գինին պատուեցէք,

Ուսանողական սրտուիւր

Հաստատ արահեցէք:

Իրաւ մենք ենք այն զըւարթ ազգը
Կենաց քէֆն է ամենուս ցանկացածը:

Ք. Տ.-Պ. Պարթևեան:

Առաւօտեան քաղցր և անոյշ հովերըն
Մերձեալ հընչեն մեղմով թըփոցդ քովերն
Արդ ծածանին աչացս լցեալ ծովերըն.

Բացիւր, բացիւր, իմ կարմիր վարդ անըման

Գեղըդ նըման արեգական վառլաւման:

Քանի ողբամ նոր 'ի նորոյ խոցոտիմ,
Ըզփայլուն գեղդ 'ի միտ բերեալ բոցոտիմ,
Յորդ արտասուօք՝ ցայգ և ցերեկ թացոտիմ.

Բացիւր, և այլն:

Չմեռն էանց՝ ես քեզ կարօտ մնացի,
Այրիմ, տապիմ որպէս 'ի հուր հընոցի,
Քեզ շատ օրեր՝ ես 'ի ձեռաց գընացի:

Բացիւր, և այլն:

Տեսեալ գծադիւնս՝ զամէն ինձ փուշ վար-
կանեմ,

Թե օք բախեալ՝ զսիրտ իմ քնքոյշ հարկանեմ

Ըզցաւ սըրտիս՝ ահա քեզ յուշ արկանեմ:

Բացիւր, և այլն:

Արքայարանն Բիւզանդիոյ մեծ շինի,
Տեղ և բընակ յարմարեալ քեզ յարկ շինի,
Նաւակատեօք՝ յիշատակ քո յար տօնի:
Բացիւր, և այլն:

Պետրոս վարդ. Ղաթանցի:

ԵՐԳ. ԱՂՕԹԱԿԱՆ Ի ԴԷՄՍ ՍՐԲՈՅ
ԵՐԻՌՐԴՈՒԹԵԱՆ, ԵՒ ԻՐԱՔԱՆՁԻԻՐՈՅ
ԴԻՄԻ ԵՐԻՌՐԴՈՒԹԵԱՆՆ ԱՌԱՆՁՆԱԿԻ

Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս
լոյս ծագեն:

Բղխումն 'ի հօրէ, բղխեա 'ի հոգւոյս, բան
քեզ 'ի հաճոյս:

Գանձդ ողորմութեան, գանձիդ ծածկելոյ,
գըտող զիս արա:

Դուռն ողորմութեան, դաւանողիս բաց, դա-
սեցո վերնոցն:

Երբեակ միութիւն, եղելոց խնամող, և ինձ
ողորմեա:

Զարթիւր Տէր յօգնել, զարթն ըզթըմբեալս,
 զուարթնոց նմանել:
 Եւ հայր անըսիկցրն, էակից որդի, է միշտ
 սուրբ հոգի:
 Բնկալ զիս զթած, բնկալ ողորմած, բնկալ
 մարդասէր:
 Թագաւոր փառաց, թողութեանց տըւող, թող
 ինձ զյանցանս:
 Ժողովող բարեաց, ժողովեան և զիս, ժողովս
 անդրանկաց:
 Ի քէն Տէր հայցեմ, ՚ի մարդասիրէդ, ինձ
 բըժըշկութիւն:
 Լեր կեանք մեռելոյս, լոյս խաւարելոյս, լու-
 ծանող ցաւոյս:
 Խորհրդոց գետող, խաւարիս շնորհեա խոր-
 հուրդ լուսաւոր:
 Մընունդ հօր ծոցոյ, ծածկելոյս ստուերաւ,
 ծագեա լոյս փառաց:
 Կենարար փրկիչ, կեցո զմեռեալս, կանգնեա
 ըզգլորեալս:
 Հաստեա հաւատով, հաստատեա յուսով, հիմ-
 նեցո սիրով:
 Զայնիւս աղաչեմ, ձեռօքս պաղատիմ, ձեր
 բարեաց շնորհեա:
 Ղամբարամբ լուսոյ, զեկալար ճարտար, զօ-
 դեալս ամբարցո:

Ճառագայթ փառաց, ճանապարհ ինձ ցոյց,
 ճեպել ՚ի յերկինս:
 Մեծերնդ հօր, մօյճ զիս յառագաստ, մա-
 քուր հարսանեացդ:
 Յոր ժամ գաս փառօք, յահագին աւուրն, յի-
 շեա զիս Քրիստոս:
 Նորոգող հնութեանց, նորոգեան և զիս, նորոգ
 զարդարեան:
 Շնորհատու բարեաց, շնորհեա զքաւութիւն,
 շնորհեա զթողութիւն:
 Ուրախացո Տէր ոգւոյս փրկութեամբ, ոյր
 վասն եմ ՚ի սուգ:
 Զար մշակողին, չար սերմանց նորին, չորացո
 զպրտողին:
 Պարգեիչ բարեաց, պարգեւեա իմոց պար-
 տեացս թողութիւն:
 Զուր շնորհեա աչացս, ջերմ հեղուլ զարտօսր,
 ջընջել զյանցանս:
 Ռետինըդ քաղցու, ռամ ողւոյս արբո, ռա՜հ
 ցոյց ինձ լուսոյ:
 Սէր անուն Յիսուս, սիրով քով ճմլեա սիրա
 իմ քարեղէն:
 Վասքն գրթութեան, վասն ողորմութեան,
 վերբստին կեցո:
 Տենչաւուդ տեսեամբ տուր ինձ յագենալ,
 Տէր Յիսուս Քրիստոս:

Բարունդ երկնաւոր, ըոտեա զաշակերտս, ըս-
մից երկնայնոց:
Յօղ արեան քոյ Տէր, ցօղեա 'ի Հոգիս, ցըն-
ծասցէ անձն իմ:
Իւեճեալս մեղօք, լիւծեալ աղաչեմ, լիւսել
ինձ բարիս:
Փըրկիչ բոլորեց, փութա դիս փրկել փորձու-
թեանց մեղաց:
Քաւիչ յանցանաց, քաւեա զօրհնարանս քեզ
երգել ըզխառս:

Նէրոն Կալէցի

Ն Կ Ա Ր Ի Չ

Ակնաւիշ, անձայն, խորհուրդ ճախատիւ,
Պատանի ո՛ր ես մտքով մոլորած.
Ներկ ու վրձիններ ցիր ցան առաջիւ,
Վըշեայ կտաւը քու հանդէպ փըռած:
Շուռ տո՛ւր աչերըդ, նայէ՛ դէս ու դէն,
Տես, քեզ ծաղրում է անմիտ ամբօխը,
Զարթըր, սիրելի, այդ անուշ քընէն,
Գոնէ մի անգամ հանէ՛ քու ոխը:

Բայց դու ներում ես նոցա վեհ հոգւով,
Խուլ ես աշխարհի ունայն շըշուկին...
Յանկարծ աչերըդ փայլեց սուրբ շնորհքով,
Հրսկայի սերտըդ թընդաց խիստ ուժգին:
Առիւ վրձինը, թաց-արիւր ներկով,
Շունչ տուիր անշունչ կոպիտ կըտաւին,
Նրկնից խորհուրդը մեկնեցաւ քեզմով.
Քեզ անկարելին անյայտ է բնաւին:
Սէր, ատելութիւն, հանձար, բարկութիւն
Տուիր պատկերին մատիկ շարժուածով,
Ինչ որ չի յայտնեց ճարտարի լեզուն՝
Դու պարզ յայտնեցիր անձայն խօսուածով:

Աւշեց ամբօխը, վագեց, յառաջեց
Քու կենդանագիր պատկերի դիմաց,
Ծնկաչոք գմուռս ու հալուէ խընկեց,
Գոչեց մեծաձայն՝ «Դա է իմ Աստուած»:

Բայց, ա՛խ քու անքուն ժամերու ճիգը
Քանի մի արծաթ հագիւ գին դրին.
Ստեղծօղըդ դարձար քո խեղճ խըրճիթը,
Ակեր շարեցին շուրջ քու պատկերին:

Գոհու-Գովիտ:

ՏԱՂ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այսօր տօն է ծննդեան, աւետիս.
 Տեառն մերոյ և յայտնութեան, աւետիս:
 Այսօր արեւն արդարութեան, աւետիս.
 Երեւցաւ 'ի մէջ մարդկան, աւետիս:
 Այսօր սուրբ Կոյսն անապական, աւետիս.
 Ծնաւ երեւր զանմա՜հ արքայն, աւետիս:
 Այսօր հրեշտակք 'երկնից իջան, աւետիս.
 Ընդ մեզ օրհնեն զանմա՜հ արքայն, աւետիս:
 Այսօր զրժողքըն սարսեցան, աւետիս.
 Գունդք դիւաց յոյժ տրտմեցան. աւետիս:
 Այսօր չարքն կարկեցան, աւետիս.
 Եւ աղամեանքն ուրախացան, աւետիս:
 Աստղ մի սլայծաւ և սլատուական, աւետիս.
 Երեւցաւ 'ի Հընդրստան, աւետիս:
 Մեծ թաղաւորք ժողովեցան, աւետիս.
 Յորով դպիրք և շատ լելոանք, աւետիս:
 Զաստղն տեսին և զարմացան, աւետիս.
 Շատ քննեցին և չիմացան, աւետիս:
 Մովսէս արեւ տես ըզսինա, աւետիս.
 Եւ զմօրենին որ անկէզ կայ, աւետիս:
 Յնծա, ցնծա Դաւիթ արքայ, աւետիս.
 Հնչեա՛ս զքնարն քո և խայտն, աւետիս:
 Զոր ասացեր նախագուշակ, աւետիս.
 Կատարեցաւ յոյժ գերունակ, աւետիս:

Թէ 'ի Սարայ և յԱրաբայ, աւետիս.
 Սուրբ սլատարազ բերցեն նմա, աւետիս:
 Ահա երեք արքայ եկին, աւետիս.
 Որ երեքեանն անուանին, աւետիս:
 Մեղքոն, Գասար և Բաղդասար, աւետիս.
 Որք 'ի Սարայ և յԱրաբայ, աւետիս:
 Ոսկի՛ կնդրուկ՛ զըմուռ նմա, աւետիս.
 Ունին երեք ազնիւ ընծայ, աւետիս:
 Ոսկին զպատիւն արքայական, աւետիս.
 Կնդրուկն զգարդ Աստուածութեանն, աւետիս:
 Զըմուռն որ էր անապական, աւետիս.
 Նըշան թաղման և յարութեան, աւետիս:
 Երկոտասան հազար էին, աւետիս.
 յերուսաղէմ քաղաք մըտին, աւետիս:
 'ի մէջ աստղին զկոյսըն տեսին, աւետիս.
 Ունէր ըզմեր Տէր 'ի գրկին, աւետիս:
 Երուսաղէմ դըղըրդեցաւ, աւետիս.
 Երբ զորոտումն լըսեցին, աւետիս:
 Յորմէ կալեալ Հերովդէին, աւետիս.
 Մխեաց զչար ձեռքն 'ի նոսին, աւետիս:
 Մինչև խախտեալ սիւն դարպասին, աւետիս.
 Արար բազում վընաս նոցին, աւետիս:
 Ապա սիրով արձակեցան, աւետիս.
 'ի Բէթղէհէմ ելեալ գնացին, աւետիս:
 Խաղային և խընդային, աւետիս.
 Զնուազարանսն հընչէին, աւետիս:

Տեսին Յովսէփի և Մարիամ, աւետիս.
Յաջէ նոցա փախուստ առին, աւետիս:

Մովսէս Քերէու:

Ս Ա Յ Լ ՈՐԴ

Ահա սուրհանդակի սալակը
Ուղիղ ճամբով է դուրս-թրուում,
Եւ վալդայի տխուր զանգակը
Կամարի տակ է զօղանջում:

Արթուն սալորդըս գիշերուայ դէմ
Իւր վիճակի վերայ տխրեց,
Եւ սիրեկնի աչաց կարօտը
Նա տխրագին ձայնով երգեց:

«Կապուտ աչեր, կապուտ աչեր,
Կըտրչիս կեանքը մաշեցիք,
Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, դուք չար ոսոխներ,
Ինչո՞ւ սրտերըս բաժանեցիք»:

«Մընաս բարե, իմ տուն հօրական,
Մընաս բարե, իմ սիրական,
Ես կը հանգչեմ գինչ բոց կըրակին
Այս անբնակ դաշտի միջին»:

«Արեւիս լոյսը խաւարել է,
Այս աշխարհումն էլ որք եմ ես,
Սըրտիս կարօտը սղջկայ տեսնելից
Մինչև ՚ի մահ գրկած եմ ես»:

Այս-որ ասաց՝ շարժեց մտրակը,
Երեք ձիանց մէջքին խրփեց,
Իւր սիրեկնի սարգ լեշատակը
Այսպէս երգով նա փարատեց:

ԵՐԿ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Արեք որ երթամք
Սոխակաց երամք,
Ծաղիկ բացուեցաւ,
Մեշտ փառօք ցընծամք,
Արբ, գովելի,
Գովելի լի լի, (երիցս):

Ծաղիկունքըն գարնան՝
Սոխակ աննրման,
Չայնիւ ցընծալով
Եղանակ բառնան:

Արբ, գովելի, և այլն:
Չայնիւ երգեսցուք,
Սիրով գոչեսցուք,

Եւ ՚ի դէմ վարդին
 Միշտ ոտոտասեսցուք:
 Արք, գովելի, և այլն:
 Եւ մեք երգեսցուք,
 Սիրով գոչեսցուք:
 Եւ ՚ի ժամ գարնան
 Միշտ փառքս տացուք:
 Արք, գովելի, և այլն:
 Եկայք սիրեսցուք,
 Զմիմեամբ փառեսցուք,
 Դի հանդէպ վարդին
 Պարուք բերկրեսցուք:
 Արք, գովելի, և այլն:
 Ահա ցընծասցուք,
 Դի պարտէզ հասցուք,
 Դու միշտ ցանկալի՝
 Ե՛կ ուրանխասցուք:
 Արք, գովելի, և այլն:

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԱԶԳԱՅԻՆ
 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 1861 ՄԱՅԻՍԻ 24.

Արք Հայկազունք, յառաջ ընթանանք,
 Սահմանադրութեան նոր բարե մ'ալ տանք.
 Որ ազգն երբ զԱնի փրկաւար գոչեց,
 Նոր հոգի, նոր կեանք Անոր պարգևեց:

Եկէք բարեկամք, առ բարձրեալն Աստուած
 Ուղղենք մեր մաղթանք սուրբ սրտէ բղխած.
 Կեցցէ, կեցցէ, կեցցէ միշտ
 Ազգն ու Սահմանադրութիւն:
 Զրկանք, բռնութիւն վառվար վարչութեան
 Բերին մահն ՚ի դուռն Հայոց ազգութեան.
 Սահմանադրութիւնն եկաւ զայն վանեց,
 Եւ կենաց ուղին մեր առջև հարթեց:
 Յառաջդ իմութեան բացաւ ասպարէզ
 Ուր ամեն վայրկեան գոչել պարտ է մեզ,
 Կեցցէ, կեցցէ, կեցցէ միշտ
 Ազգն ու Սահմանադրութիւն:
 Զնջեց ամենայն կարծիք անձնական,
 Խեղդեց ամենայն ձայն անհատական.
 Հրաւէր կարգաց Աստուծոյ ձայնին,
 Առաջնորդ լինել գործոց ազգային:
 Այն որ Աստուծուն ձայն տուաւ մեզի,
 Մենէ թող առնու ձայնով մ'աշնակիսի.
 Կեցցէ, կեցցէ, կեցցէ միշտ
 Ազգն ու Սահմանադրութիւն:
 Հայերս անարդուած փրկեց բարձրացուց,
 Մարդկային կոչման մեզ արժանացուց.
 Շնորհեց մեզի զոր ազատն Աստուած,
 Մարդկութեան երկրորդ նշանն է դրած:
 Որուն շնորհիւ յարգ ստացանք մենք,
 Անոր յարգ տալով ապրինք ու երգենք.

Կեցցէ, կեցցէ, կեցցէ միշտ

Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Դուն ալ Հայաստան, սիրուն Հայրենիք,

Ալ այսուհետեւ մի սրգար լռիկ,

Զի ալ քու որդիք նոր ոգւով բերկրեալ,

Զքեզ հարս կուգեն տեսնել զարդարեալ:

Ա'լ մի լար մայրիկ, լացդ 'ի պար փոխէ,

Եւ ճայնիւ քաղցրիկ որդւոցդ հետ երգէ,

Կեցցէ, կեցցէ, կեցցէ միշտ

Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Հայեր, միանանք մեր մօրն հետ օրհնենք,

Զանոնք որ մեզի տունն սուրբ օրէնք.

Սահմանադրութեան բարեաց փոխանակ,

Թո՛ղ վարեն ուրախ կեանք մի փառունակ:

Թո՛ղ և մեր որդիք հետ անոնց անուան,

Բիւրաւոր տարիք օրհնեն ու կարդան

Կեցցէ, կեցցէ, կեցցէ միշտ

Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Յ. Գ. Սէլաւէտ:

Մ Ո Ւ Ս Ա

Արկածք Հայոց ժամանակին ընդ անիւ
Փշրին տակաւ մինչդեռ սիրոյ համբուրել.

Ուխտեմք 'ի սէր եղբօր՝ զկեանս դնել գրաւ,

Օ՛ն անդր 'ի մէնջ այր ընկերին լարել դաւ:

Սլացաւ 'ի մէնջ բաղդն անհամբուր,

Արդ նոր բաղդին բաղդը է համբուր.

Եղբայր զեղբայր գգուէ սիրով,

Ճոխն աղքատին մատչի գլթով:

Էանց գիշեր՝ արդ առաւօտ,

Ի ցօղ ժպտին Մասեաց արօտ.

Եւ վառ 'ի վառ շողշողելով,

Լոյսն արեգին ծրիայ 'ի ծով:

Հնազա մանկունք,

Վեհ քաջագունք.

Ի գլուխ պրսակ,

Ի յաղթանակ:

Առեալ նուագս,

Արաքս արագս.

Օ՛ն փութասցուք,

Օ՛ն երգեսցուք:

Սէր և գուլթ,

Մեր պրսակ.

Առ մեր բաղդ,

Հրաւիրակ:

Յնճասցեն,

Որք լըսեն.

Թէ՛ «ուր Հայ,

Զիք՝ անդ վայ»:

Նշխար Մէլիսէան:

ՈՂԲ ԶՈՒՂԱՅԵՑԻՈՅ

Ափսոս քեզ, Հայոց խեղճիկ ժողովուրդ
Յիրուցան ելաք անմեղ, անխորհուրդ.

Գերի գնաման աք դէպ ՚ի Խորասան
Քաղցած ու ծարաւ, տրկուր թշուառական:

Խարլեր ու խաղար ցաւի դիմացաք,
Ձեր քաղցրիկ երկրէն ոտք դուրս չ'դրաք,
Խիմի ձեր խօր մօր գերեզման թողաք,
Տներն ու ժամերն ուրիշի տուաք:

Էս սիրուն դաշտերն, մեծ մեծ քաղքերներն,
Քաղցրիկ ջրերն, ձեր շէն գեղերն
Ո՞ւմն աք թողման դուք, որ գընաման աք,
Էսպէս կը լինի՞ որ մոռանում աք:

Վախում ամ էնպէս մտքերնուցդ ընկնի,
Ինչքան որ ողջ աք՝ մտքերնուդ չ'ընկնի,
Բարի ձեր որդւոց, թուանց պատմեցէք,
Էսպէս խալրենիքն քանդած թողեցիք:

Մասիսի անունն Նոյայ տապանի,
Արարատ դաշտի սուրբ Եջմիածնի,
Մեր խօր Վիրապի, սուրբ Գեղարդ, Մուղնի,
Չ'մոռանան մինչ ՚ի օրն դատաստանի:

Աչքըս կուրանար, շինքս կտարուէր,
Խեղճ Հայաստան, քեզ էսպէս չ'տեսնէր.
Թէ մեռած էի, ինձ երանի էր,
Քան թէ կենդանի՝ աչքըս բաց տեսնէր:

Արեւիկա վարդապետ:

ՀԱՅՈՅ ԳԻՆԻ

Բաժակներ առնունք, եղբարք,

Լէք լիք բաժակներ գինով,

Կարմիր ու ճերմակ գինին

Մեզ լինի անոյշ համով:

Բերներիս տանէնք անվախ,

Ձէ դա խառնած կամ խարդախ:

Նեկտար է և ոչ գինի.

Խմենք՝ մեզ անոյշ լինի:

Արաքսայ ջրով ցողած,

Հայոց արեւով հասած,

Հայոց աղջիկ է քաղել,

Քրնքոյշ ձեռներով քամել:

Այս բերքն է Հայոց երկրին,

Հայաստան տընկած Նոյէն,

Անմահ երկնային գինին

Նա խմեց, երբ իջաւ սարէն:

Այս անոյշ գինին խմողը,

Սրտէն թող հանէ ռիւր.

Ամենքս էլ ասենք ամէն,

Որ մեզի շատ տայ ամ էն:

Լ. Պարսեան:

ԵՐԳ ՈՒ ԳՆԱՅԻ ԶՕՐԱՅՆ ՀԱՅՈՅ
ԸՆԴ ՎԱՀԱՆԱՅ ՄԱՄԻԿՈՆԵՆՈՅ
Ի ՇԱԽԱՐՇԱԿԱՆ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԵԺԻ.

Բան. Ժորոտան բարձուստ բոմբրենք Վարա-
րատեան դաշան ՚ի վար
Արի արանց արենք յեռանդն առատանան
՚ի հրազայր.

Հրաւէր հայրենեաց հրաւակի նդ հանուր
Հոգեք Հայկազանց բորբոքին ՚ի հուր.
Որք երկնաւորի պսակին էք կարօտ
Ու որ երկրաւորիս փառաց երկնահորդ,
Հապճն, արի արանց մանկունք
Հայրենավրէժքրդ Հայկազունք,
Հապճն ՚ի գէն գունդա գունդ
Յեռեալ ՚ի պար թունդ ՚ի թունդ՝
Ի գէն ՚ի վրէժ, ծն անդր յառաջ,
Ի գէն ՚ի վրէժ, մի ձախ մի յաջ,
Օ՛ն անդր յառաջ մի ձախ մի յաջ,
Օ՛ն անդր յառաջ, յառանջ յառանջ,
Հապճն յառանջ:

Ղևոնդ վ. Ալեքանդր:

ԵՐԳ ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ

Բնաւական է մեզ մտաց զբաղմունքն,
Մենք ևս ունինք մեր համոզմունքն,
Ճաշուցն առաջ մեխած սովորել,
Իսկ այնուհետեւ բաժակին նուիրել,

Խմենք, եղբարք, գինի:

Կեցցես դու ջնաստուած գինարբեցութեան,
Կեցցէ և քո գեւա աչժմ և յաւիտեան.
Յոգնած մարմինս դու զօրացնում ես,
Երբ պարապմունքից դադարում եմ ես,

Խմենք, եղբարք, գինի:

Արդէն նստոտած գինէ տաճարում,
Ուխտաւորները խմիչք են զոհ բերում.
Կարմիր արենք նուիրական թասին,
Հաճելի է շատ մեր ծեր Բաքոսին:

Խմենք, եղբարք, գինի:

Հարկաւոր է շուտ ուխտատուն շտապել,
Տասերիւ ժամ ճիշտ կաթիլ չեմ ըմպել,
Ծոմապահութեանս վարձը թող լինի
Մի շիշ Երսոխայ վարդապոյն գինի:

Խմենք, եղբարք, գինի:

Ահա թասերով դանդահարում են,
Գինի սաշտելու մեզ հրաւիրում են,
Ով պատարադին փոքր ինչ ուշանայ,
Մի լիք շիշ գինի պատիժ կ'ստանայ:

Խմենք, եղբարք, գինի:

Ուրեմն միմիայն ես եմ մնացել,
 Որ աղօթատուն դեռ չեմ դնացել.
 Երթամ համբուրեմ շուտով տալիառին,
 Սուրբ և անարատ Բաքեայ պատկերին,
 Խմենք, եղբւորք, գինի:

Մ. Փ.

Գիշեր ցերեկ կը հառաչեմ, ախ, օրիորդ,
 քո սիրուդ,
 Սև աչքերուդ, վարդ աշտերուդ դարձուեցայ,
 քնչ օգուտ,
 Աչքերուդ, աշտերուդ և ոսկեթել մագերուդ,
 Միայն քեզ սա կ'աղաչեմ, որ ունենաս քիչ
 մը գութ:

Գիտե՞ս, անգութ, որ սրտսանին չի դիմա-
 նար այս ցառուն,
 Քեզի համար ալ չի դադրել աչքիս արցունքն
 օրն 'ի բուն,
 Քեզի միայն կ'յիշեմ թէ քուն ըլլամ թէ ար-
 թուն,
 Թէ մութ ըլլայ, միտքս կու գաս նոյնպէս և
 առաւօտուն:
 Շատ աղուորներ թէպէտ տեսայ, սիրտս մի-
 այն քեզ սիրեց,

Ո՛հ, չեմ գիտեր, թէ քու սէրդ սրտիս մէջ
 ո՞վ արծարծեց:

Ա՛խ, քու խաթուն մարիկդ իրէն փետայ ո՞վ
 ընտրեց,
 Գերի կըլլամ քու մօրիանդ, եթէ զիս դուրս
 չի ձրդեց:

Ո՞ւր էր, որ սա աղջիկը ընձի ըլլար ամուսին.
 Խիստ երջանիկ սէջերու պէս ասպէինք 'ի
 միասին,

Թոմպուլիկ կըլրիկ գաւիլներէս մեր չորս դին,
 ես ծխէի իմ սիկառա, ասղնեգործէր իմ տիկին:

Քեզի համար թափառական ես սար ու
 ձոր ընկեր եմ,
 Քեզի համար ճրգիկ ճրգիկ ոսկոռ ու մօրթ
 եղեր եմ,

Ալ բաւական իս խոցես, ահա օտքդ ընկեր եմ,
 Բսէ ինձի բառ մ'երջանիկ, թէ ես ալ քեզ
 կը սիրեմ:

ՎԵՐՋԻՆ ԳԱՐՈՒՆ

Գարունն է եկել նախշուն թւերով,
 Նախշուն թւերը պէսպէս ձեւերով.
 Գոյն գոյն ծաղիկներ՝ կարմիր ու սպիտակ,
 Վարդ, մեխակ, շուշան անուշ հոտերով:

Երկինք ու երկիր քեզ տօնեն, դարուն,
 Զի ես քան զամեն եղանակ սիրուն.
 Նա անձրև ցողէ առատ ՚ի վերէն,
 Դա օրհնել տայ քեզ եկուր Հաւերուն:

Ասկի արևը փայլէ քեզ վերէն,
 Կենսաբեր հովը փրչէ ՚ի լերէն,
 Ախ, ազնիւ դարուն, եղանակ սիրուն,
 Արդեօք դու լինչ բաղդ բերել ինձ Տէրէն:

Գլխաքարչ երթամ ՚ի սարտէջ աջուն,
 Ախ ու վախ քաշեմ ես անդ օրն ՚ի բուն.
 Զ'կայ ինձ հանգիստ, ցնծութիւն սրտիս,
 Ես վաղ եմ մոռցել՝ զլինչ անդորր է քուն:

Մեռած պատանքած գետնին կեանք տուար,
 Տերելթալի ծառին ստուերախիտ արար,
 Քեզ թռչնոց երամ հանդէս կանչեցեր,
 Ինձ մենակ խղճիս էսպէս մոռացար:

Առաջ գնա՛, դարուն, դէպ'ի հիւսիսն ՚ի խոր,
 Գնա՛, կանանչցո՛ւր դու անդ սար ու ձոր,
 Որոց անհամբեր քեզ կան՝ տո՛ւր բարև,
 Քո ուրախ գալստեամբ նոցոյ զուարճացուր:

Կուգաս գալ տարել՝ դու ինձ կու գտնես,
 Ո՛չ ՚ի մեր այգին և ո՛չ ՚ի պարտէզ,
 Այլ անդարթ քրնով հողի տակ սրաւկած,
 Գերեզմանաքար մի վրաս կը տեսնես:

Ու. Պարթևեան:

Գիւղական աղջիկ եմ ես զամբիւղաշէն,
 Եկեալ աստ զամբիւղօք ՚ի Հայոց երկրէն,
 Յուսամ, զի Հայ տիկնայք և պարնայք Հնդկաց
 Բարձր գին տայցեն իմ սիրուն զամբիւղաց:

Ա՛ռ զամբիւղ (3) յօտար աղջկանէս:
 ԶԱրարատ, Ղեփրատ և զՏիգրիս թողի,
 Միայնակ շրջեմ աստ յեզերս Գանգէսի,
 Պանդուխտ եմ, օգնեցէք անտերունչ անձրնս,
 Զի ծնողք ձեր յառաջ աստ պանդուխտ էին:

Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:
 Զամբիւղք իմ են յարմար ասոյնեգործութեան՝
 Պահել անդ զմատնոց, զթել, զասղաման.
 Իմ ձեռօք եմ գործեալ ես զամենեսեան,
 Երբ խաշինք և դառինք իմ զինև խաչտան:

Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:
 Գանձք բազումք, ցաւք բազումք կան յայսմ
 աշխարհի
 Պէտք սակաւք, ցաւք սակաւք կան յիմում
 երկրի,

Զայգի մի ունէլ՝ զամբիւղ գործէլ,
 Լոկ կաթամբ և պտղով երջանիկ էի:

Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:
 Աստ սերկեւի, ծիրան և խաղող չի կայ,
 Բայց միայն ադայ, բելայ և քելայ,
 Ախ, երբ իցէ, զի արժանի եղեց վերըստին
 ձաշակել զպտուղս իմոյ պարտիզին:
 Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:

Ապա, դուք լաւ տիկնայք՝ զամբիւղս իմ առէք,
Դիւղական աղջկանս սիրով օգնեցէք.
Ձի դարձեալ լերկիր իմ հանդերձ ձեր շնորհօք՝
Ձերախոխ ձեր առեալ՝ դովեցից բազմօք:
Ա. զամբիւղ (3) յօտար աղջկանէս:

Դրնն, իմ որդեակ, աշխարքս անցիր,
Պանծալի անուն Մեծ դու ստացիր:
Ու գրնաց որդին, շատ քրտինք թափեց,
Մեծ հարստութիւն, մեծ գանձ ժողովեց,
Ու դարձաւ հօրը, ասաց պարծանքով.
Հայր իմ՝ այժմ Մեծ չեմ քու կարծիքով:
Ձէ, չէ. թէ և դու բօրսայի ես զարդ,
Բայց քեզ չեմ ասիլ տակաւին մեծ մարդ:
Նա գրնաց մըտաւ իմաստնոց տաճար,
Եղաւ խորիմաստ գիտուն ու հանճար,
Ու դարձաւ հօրը, ասաց պարծանքով.
Հայր իմ՝ այժմ Մեծ չեմ քու կարծիքով:
Ձէ, չէ. թէ և դու գիտութեանց ես զարդ,
Բայց քեզ տակաւին չեմ ասիլ մեծ մարդ:
Պահով աղօթքով մըտաւ անապատ, (շատ,
Քուրճ հազաւ մարմնուն, հրաշքներ դործեց

Ու դարձաւ հօրը, ասաց պարծանքով.
Հայր իմ՝ այժմ Մեծ չեմ քու կարծիքով:
Եդեմայ դրախտին էլ լինիս դու զարդ,
Ես քեզ տակաւին չեմ ասիլ մեծ մարդ:
Ու գրնաց որդին, դարձաւ զօրավար,
Խելքով, քաջութեամբ տիրեց շատ աշխարհ,
Ու դարձաւ հօրը, ասաց պարծանքով.
Հայր իմ՝ այժմ Մեծ չեմ քու կարծիքով:
Ձէ, չէ. թէ և դու գոռ դաշտին ես զարդ,
Բայց քեզ տակաւին չեմ ասիլ մեծ մարդ:
Ու գրնաց որդին մի երկիր օտար,
Հրէշք ու ցաւերէ մօքրեց այն աշխարհ,
Ու դարձաւ հօրը ասաց պարծանքով.
Հայր իմ՝ այժմ Մեծ չեմ քու կարծիքով:
Օտար աշխարհի թէ և եղար զարդ,
Բայց քեզ տակաւին չեմ ասիլ մեծ մարդ:
Ու գրնաց որդին . . . Հնա սարն էր գլորման . . .
Դէմ տըւեց ուսը, չը թողեց անկման . . .
Ու դարձաւ հօրը, ասաց պարծանքով.
Հայր իմ՝ այժմ Մեծ չեմ քու կարծիքով:
Դիւցազներէ մէջն էլ լինիս դու զարդ,
Բայց քաւ ինձ ասել քեզ համար մեծ մարդ:
Ու գնաց որդին գլխաւոր, տըտուծ,
Հոգին վրդոված, ցաւ ու դարդ սըտուծ,
Մաշվում էր խեղճը, զօր տալով խելքին -
Հէր չարժանացաւ հօր գովասանքին . . .

Նորա եղբայրը գերի էր տարած,
 Թըշնամու ձեռքով տունը աւերած.
 ձիգ արաւ, գլուխը վրտանգի ձրգեց,
 Ազատեց եղբօրն ու տունը կանգնեց . . .
 Յանկարծ . . . սար ու ձոր, ծով դըղըդեցան,
 Բիւրք բիւրուց բերնով գոչեց աղգ մարդկան.
 «Մեծ մարդու անուն դու սոյժմ ստացար —
 «Եղբօրդ լիշեցիւր ու քեզ մոռացար:»

Գաճառ-Բաբեղոս:

ՀԱՅՈՅ ԱՂԶԻԿ

Դու տեսել ես երկնքումը
 Պայծառ լուսին ծագելիս.
 Կամ թէ կանանչ տերեւի մէջ
 Կարմիր ծիրան փայլելիս:
 Դու տեսել ես ծաղկոցումը
 Կարմիր վարդը փրթըթած,
 Շուշան, մեխակ ու նունուֆար
 Չորս բոլորքը պար բռնած:
 Բայց լուսինը խիստ խաւար է
 Հայ աղջրկայ առաջին.

Մերան, մեխակ, վարդ, նունուֆար
 Չարժեն նորա մէկ պաշին:
 Երկու թըշեն վարդ են նրստել,
 ձերմակ ճակալին՝ մի շուշան,
 Ժախար բերնից ցած չի գալի,—
 Անմեղուծեան է նըշան:
 Տես՝ նա առաւ կարմըրելով,
 Իր ընկերից դահիրան,
 Դըրմըղըրմբեցուց փափուկ մաաով
 Ու ըսկըսեց լեզգինկան:
 Նազուք մէջքը ծառի նըման
 Տատանում է գեղեցիկ,
 Մէկ թռչում է նա անգուման,
 Մէկ գընում է խիստ հեզիկ:
 Հաւվում է խեղճ կըտըրիճների
 Սիրտը՝ նորա տեսնելով.
 Մերը իրան անիծում է,
 Որ ճերացաւ խիստ շուտով:»

ԱՄԵՆԱՄԵՆ ԱՆԲԱՂԴՈՒԹԻՒՆ

Երբ հողագործը չունի եղ, արօր,
 Երբէք չեմ ասիւ նորան բաղդաւոր:

Երբ ապրանք ու փող չունի խանութպան,
Նա էլ է անբաղդ, թշուառ բաւական:

* *

Բայց երբ շերթայ հայ տղան վարժատուն,
Այս է ամենից մեծ անբաղդութիւն:

Կ Ե Ն Ա Յ Բ Ա Ժ Ա Կ

(Գերմաներէնից):

Նշքաւրք՝ մի շուրջ ժողովեցէք,
Քաջ Հայոց կերպի կոնծեցէք,
Բաժակներըդ դարդըկեցէք } կրկնէ:
Մեր Հայ ազգի կենացը:

Հայ երիտասարդներուն,
Հայրենիք պաշտպանողներուն,
Որոց անկումն-էլ սուրբ է մեզ —
Այս բաժակը նըւիրենք:

Հայ աղջիկներու կենացը,
Որք միայն Հայ մարդ կու սիրեն,
Միշտ իրանց մաքուր կու պահեն, —
Այս բաժակը դարդըկենք:

Արանց, որ մեր սիրտն գրաւում են,
Մեզ զգօն ճամբով վարում են,

Որոց կեանքը մեզ օրինակ,
Մի երբեակ «կեցցէ» ասենք:

Նշքաւրց, որք այժմ աւարտել են,
Մեր ուխտի անդամ եղել են,
Որոց ուխտը միշտ սիրում է,—
Այս բաժակը նըւիրենք:

Նշքաւրց, որք դարդից ազատ են,
Մահուան հանգիստ վայելում են,
«Ողորմի հոգուն» ասելով՝
Այս բաժակը նըւիրենք:

Բայց որ դեռ գինին փայլում է
Ու մեզ իրան մօտ քաշում է,
Բաժակներըդ դարդըկեցէք
Ազատութեան կենացը:

Բ. Տ. — Պ. Պարսկերէն:

ՄՇԵՅՈՒ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆՂ

Երբոր մայրը երկունքով
Աշխարհ բերէ երեխայ,
Հայրը որդուն մի սրբած
Պիտի դաշոյն տայ ընծայ:

Երբ երեսան մեծենայ,
Խաղալիքներու փոխան
Հայրը ձեռքը պիտի տայ
Մի մահաբեր հրեացան:

Երբոր տղին վարժառուն
Գայ ժամանակ երթալու,
Նախ սուր խաղցնել, և ապա
Պիտ սորվեցնունք կարգալու:

Կարգալ — գրել լաւ բան է...
Բայց որ հասաւ քրննութիւն,
Աշակերտին հարցուցէք —
Վոթել գիտէ՞ նա արեւն:

Լոկ դուք այսպէս յուսացէք
Փրկիել խղճուկ Հայաստան...
Ազատ, անկախ մարդ երբէք
Լինելու չէ՞ մուրացկան:

Գրական-Բարեկոչ:

ԳՐԵՆԱԳԵՐՆԵՐ

Երկու գրեհադեր գնում էին Ֆրանսիա,
Որ գերի էին հիւսիսում ընկած ¹⁾.

¹⁾ Ռուսիայում:

Եւ երբոր եկան, Հասան Գերմանիա,
Այնտեղ թեքեցին գլուխներն վաստակած:

Այս տեղ լսեցին այն տխուր վէպը,
Թէ նոցա սիրուն Ֆրանսիան կործանուած,
Յաղթուած ու ջարդուած քաջագուն զօրքը,
Եւ կայսրը ¹⁾, կայսրը, թշնամուց գերուած:

Նոքա միասին լաց էին լինում,
Այդ արտասուելի լսելով լուրքը,
Վայ, ասաց մինը, «Ընչպէս է ցաւում,
Ի՛նչպէս է այրում, ախ, իմ հին վէրքը»:

Երկրորդը ասաց: «Վերջացաւ բանը,
Եւ ես կամէի քո հետ մեռանիլ,
Բայց կին ու զաւակ թողել եմ տանը.
Նոքա առանց իմ կարող են կորչիլ:

«Ի՛նչ փոյթ է ինձ կինս, որդիք, ի՛նչ փոյթ եմ,
Սրտիս բաղձանքը աւելի լաւ է.
Թող գնան, հաց մուրան, եթէ սոված են, —
Կայսրը, իմ կայսրը գերի տարած է».

«Կապարեր, եղբայր, իմ մի խնդիրքը,
Եթէ ես այժմ մեռնիմ այս երկրում,
Տա՛ր դէպ ՚ի Ֆրանսիա դու իմ դիակը,
Թաղեր ինձ այն տեղ Ֆրանսիայի հողում:

«Կարմիր թեւից կախ պատուանշանը,
Դիր դու քո ձեռով իմ քաջ սրտի վրայ

¹⁾ Այսինքն Նապոլէոն աւաճիւր:

Երկու ձեռնին երկու մոմ՝
Ինձ ընդ առաջ ել ՚ի տուն
Մի հարցանէ՛ք— ո՞վ էր նա,
Հրեշտակ, թէ՛ Կոյս լուսադեղ։
Ամօթն ընձա վարդ արար,
Ես հիացեալ դարձայ քար,
Այն լինչ օր էր և լինչ ժամ,
Յորում տեսի ես Կեանք նոր։
Լիաճրբազ լալնմիկ տան,
Ի մարդաշատ բազմութեան,

Ի մէջ աղջկանց և հարսանք
 Յոտին կայր ոմն անդ յանկեան:
 Այն օրերողն էր պարկեշտ
 Ինձ սրտաահեալ առ դրամբ տան,
 Զօգես գրաւեաց չիւր ՚ի սէր,
 Ի հմա տեսի ես կեանք նոր:
 Մարգարտափայլ մարմինն էր,
 Հասակն էր յօժ վաշխուէ,
 Զոտիւքն վարսք քարշ գային,
 Ի գոյն բըրբմոյ փայլէին:
 Դիմաց շքեղ երևոյժ,
 Յօնից, աչաց, աչսից գեղ,
 Շըրթանց, լեզուին համանոյշ
 Խոտտանային ինձ կեանք նոր:
 Ա՛խ ասացի, լըմբեցայ,
 Սկըտս սկսաւ դողդողալ.
 Զաշխարհ համայն մոռացայ:
 Ի քեղ կուսին տաշեցեալ:
 Բամբ կոչելոցն յայն հանդէս
 Ընդ իմ մեծ բազդ մախային,
 Զի մերձաւորք այն կուսին
 Փեսայ գանձն իմ ձայնէին:
 Եթէ գաշխարհ լի գանձիւք
 Ինձ ոք բաշխէր ՚ի պարգև,
 Ո՛չ տեսանէր այնքան րախ,
 Որքան ՚ի գալս առ կուսին:

Արդեօք՝ դուցէ՛ր յաշխարհի
Սիրոյ նման ինչ հրգօր,
Սէր ՚ի ձեռաց Արարչին
Մեզ մահացուացս է ձիւր նոր:

Նանրախորհուրդ ազգ մարդկան՝
Շատ մի սիրեր դու գաշխարհ,
Նա թշնամի է անգուլթ,
Չար քան գթարբ մահաթոյն:
Յանցիւ սիրոյ գթեց կարթէ,
Ի հաղբ անել ըմբռնէ:
Ապա գսիրոյդ տուարկայ
Ի քէն արագ կողոպտէ:

Յորումն զ Աշխարհուն:

ԿԱՐԴԱԼ — ԳՐԵԼ

Երբ որ լեզուս բացուեցաւ,
Ագատ խօսեյ օովրեցայ,
Բարի մօրս ձեռքի տակ
Գիր կարդալը սկսայ:

Չանցաւ երկար ժամանակ,
Կարողացայ ճանաչել
Մի քանի տպած տառեր,
Նորանցով կարդալ — գրել:

Շատ ժամանակ չանցկացած
Ինձ համար գիր կարդալը
Այնպէս դժուար չէ թուում,
Ինչպէս կասեն ծոյրերը:

Այնուհետեւ ինձ համար
Հո՛ւ վեգի, գեղակի չափ
Սիրելի էր թուղթ, գրել,
Գիրք, քանոն, մատիտ, տետրակ:

Կ Ի Լ Ի Կ Ի Ա

Երբոր բացուին դռներն յուսոյ,
Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ.
Չքնաղ երկինս մերս Արմենիոյ,
Երբ փայլէ իւր քաղցրեկ օգեր:
Երբոր ծիծառն ՚ի բոյն դառնայ,
Երբոր ծառերն հագնին տերեւ,
Յանկամ տեսնել գիւմ Կիլիկիա,
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ:

Տեսի դաշտերն Ոնուրիոյ,
Լեռն լեբանան և իւր մայրեր,
Տեսի գերկինս Խաալիոյ,
Վենետիկ և իւր Կոնստանդնուպոլ:

Կզզի նման չիք մեր Կիարեայ,
Եւ ոչ մէկ վայր է արդարեւ.
Յանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ:

Հասակ մը կայ մեր կենաց մէջ,
Ուր ամենայն իղձ կ'աւարտի.
Հասակ մը ուր հէգին ՚ի տենչ.
Յիշատակաց լւր կարօտի:
Յորժամ քնարս իմ ցրտանա,
Սերոյն տալով վերջին բարեւ.
Երթամ ննջել լիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ:

Ձ Ի Ն Ի Ո Ր Ի Ե Ր Գ

(Թարգմանութիւն):

Ձինւորիս երգերը եղբարք լսեցէք,
Աշխարհիս բաները լաւ ճանաչեցէք:
Մէկ ունի մեծ տներ, միւսն գիւղ ունի,
Միայն խեղճ զինւորը ոչինչ բան չունի:
Շօրերը թանկագին, փորը միշտ քաղցած,
Տուր ձիուն միշտ գարի, ինքզ Կեր չոր հաց:

Թէ քաջ պատերազմես կ'տան մեծ պարգև,
Թէ ոտքդ կ'որցնես, կ'ասեն մնաս բարեւ:
Ուր դնամ ես մենակ աշխարհիս վրան,
Ահա քեզ լաւ վաստակ քսան մէկ տարուան:

Գ. Գրգռեան:

Ձեզ որդիք Արամեան

Կոչէ Հայաստան,
Չարթեայ, ասէ, ՚ի քնոյ
Ինձ հանգիստ ոչ գոյ.

Ո՛ւր իցեն զաւակք իմ,
Ո՛ւր են իմ նաժիշտք,
Ո՛ւր են ոսկեհոռ գարդք ՚իմ
Հայրենի օժիտք:

Ք՛ւր մեծաստատ գաւազան,
Չոր Հայկ ինձ լանձնեաց,
Ո՛ւր քաջատէգ խուժը մարտկաց
Ո՛ւր Հայք զխցազանց:

Ո՛ւր են անթիւ քարոզիչք,
Ոչք ախանք բազմաց,
Ո՛ւր ներկուռ են իմ վարժիչք
Դեռարոյս կացեաց:

Ձձեզ կոչեմ, զաւակք իմ,
 Լուարուք իմ ճայնի,
 Յիշեցէք զկաթն իմ
 Ձոր ձեզ ջամբեցի:

Որդիք էք դուք Հայկայ—
 Ժառանգորդք իմ տան
 Որդիք սէգն Արագայ
 Որդիք Տիգրանայ:

Չմայրն ձեր որբացեալ
 Մինչև ցերբ թողուք
 Ձերկունս իմ յիշեալ
 Ձայնիս իմ լուարուք:

Հայաստան մայր կալ զյոյս
 Լուր ճայնից որդւոց,
 Սրբեան յաչաց զարտասուս,
 Տեղի տուր ցաւոց:

Ձկաթն զոր մեզ ջամբեցեր
 Արդ մեք յիշեցաք,
 Եւ զհայրենի թագն մեր,
 Ձոր մեք կորուսաք:

Հերիքասցին աղէտք քո
 Մայր մեր Հայաստան
 Կառուցաք մեք ՚ի սէր քո
 Չքնաղ զապարան:

Աստի ելցեն քեզ վարժիչք
 Որոց փափագէս,

Աստի ներկուռ ուսուցիչք
 Որոց իղձ ունիս:
 Երդումն անխաբ երդուաք
 Կատարել զուխտ մեր,

Սէր զոր ՚ի մեզ վառեցաք,
 Է առաջնորդ մեր:

Կեցցին անդամք ուխտին մեր
 Բազկաւ Անեղին,
 Կեցցէ անխախտ փոքր հօտ մեր
 Վասն Հայաստանի:

Հ. Փափագէս:

Շ Ո Ւ Շ Ա Ն Ի Կ

Է՛ր հեռանաս քո մայրենի աշխարհից,
 Կարոտ թողուս սերտ բարեկամք քեզանից.
 Մեր ամենիս դու մայր էիր գթառատ,
 Արդ հեռանաս, մեզ մութ պատէ անփարատ:

Քո սուրբ ձեռք մեր վէրքերը շատ անգամ
 Լուանայիր, դեղ դնէիր ամէն ժամ:
 Քո մաղերից ոլորէիր վերակապ
 Քո բոլոր կեանքն ազգիդ համար էր ազապ:

Արդ Հայոց զօրքն իւրեանց մօրից որբանայ,
 Վրաց ազգը քո խնամօք պերճանայ,

Հայաստանը զրկել իւր սուրբ Շուշանից,
Վրաստանը բռնէ Հոռով քաղցրալից:
Ուր ուր երթաս, ուր ուր լինիս տիրուհի,
Մեր սիրտ հոգին քեզ հետ տանիս մաքրուհի.
Գնաս բարեաւ մեր լոյս հաւատն քեզ ընկեր.
Աջն ու խաչը քեզ պահասան զօր գեղեր:

Յ. Կարմիրան:

ԱՐԲՈՂԻ ԿՏԱԿԸ

(Փոխադրութիւն ռուսերէնից)

Ընկերք, մաշուելով սրդազրայից,
Շուտ կը հեռանամ ես ձեզանից,
Կարճ միջոցում լինելով մեռած:
Չէք տեսնիլ ինձ այսպէս արբած:
Չէք տեսնիլ ինձ այսպէս արբած:
Չէք տեսնիլ ինձ այսպէս արբած,
Այն գինետան մէջ ինձ թաղեցէք,
Ուր ամենից շատ արբում էի,
Այն տեղ գերեզման պատրաստեցէք,
Որ տախտի տակ ես պարկէի:
Որ տախտի տակ ես պարկէի.
Որ տախտի տակ ես պարկէի:

Ոտներս դէպ ՚ի պատն արէք,
Իսկ գլուխս դէպ ՚ի ծորակը,
Որ երկու ձեռքով բռնէի ես,
Հացօղիով լիք մեծ բաժակը:

Հացօղիով լիք մեծ բաժակը,

Հացօղիով լիք մեծ բաժակը:

Ինձ հին տըղի մէջ, պատանի տեղ,
Լաւ փաթաթեցէք, կուպր քսեցէք,
Եւ որպէս մեղքիս թողութեան դեղ,
Կէս թունկի գինի բերանս ածէք:

Կէս թունկի գինի բերանս ածէք,

Կէս թունկի գինի բերանս ածէք:

Անձէս թաղեցէք, չ'ածէք զանգակ,
Ի սէր Աստծոյ, թաղմանս ժամանակ,
Բաժակ զարկէք դորա փոխանակ,
Գինով թրջեցէք արբողիս դիակ:

Գինով թրջեցէք արբողիս դիակ,

Գինով թրջեցէք արբողիս դիակ:

Դամբանական դուք չը գրէք բառ,
Որքան ապրելուս, վարքիս համար.
Միայն ասել հինգ բառ մեծատառ,
Սա էր արբեցող սաստիկ թշուառ:

Սա էր արբեցող սաստիկ թշուառ,

Սա էր արբեցող սաստիկ թշուառ:

Բայց դեռ քանի որ ես չ'եմ մեռել,
Բերէք խմեմ կէս թունկի գինի.

Հոգեհանս գինու ունմբի կարծելով՝
Գուցէ ձեռք չը տայ, երբ արբած տեսնի:
Գուցէ ձեռք չը տայ, երբ արբած տեսնի:
Գուցէ ձեռք չը տայ, երբ արբած տեսնի:

Կ. Տէր-Պաւլէանց:

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ք

Թէ իմս Հայրենեաց քնար սգաւոր
Հեծէ տերազին՝ իմ հոգիս է այն:
Թէ նորա բեկբեկ թեւեր վշտաւոր
Խօսի ողբաձայն՝ իմ սրտիկս է այն:

Թէ Հայ մուսային սրտառուչ նուազ
Դեռ կ'եղերերգէ՝ հառաչանքս է այն:
Թէ Հայաստանիս սև բաղդին հագազ
Լայ աղեկտուր՝ հեծեճանքս է այն:

Թէ իմս Հայրենեաց կիսամեռիկ շունչ
Դեռ լսի տխուր՝ իմ ողբերս է այն:
Թէ լռիկ մեջիկ հեծէ անշըշունջ,
Ոհ, անկարեկիւր իմ լալիքս է այն:

Եւ Հայկայ փառաց յօժար ողբերգուն
Հարագատ լացողն իմ ձայնիկս է այն:
Չորս հագար տարուան պարծանաց դարուն
Արձազանք առողն աղաղակս է այն:

Իմ Հայաստանիս ցաւերուն հատոր
Ահա այս մաշած իմ կուրծքս է այն:

Սև սև թերթերուն էջ սրտակոտոր
Արտասուք գրուած՝ իմ աղիքս է այն:

Թէ բանաս կարդաս արեւնոտ դաշտեր
Վարդագոյն ներկուած՝ իմ կողերս է այն,
Թ'աչքէ անցընես շամփրած նիզակներ
Մահահոտ ցցուած՝ իմ թիկունքս է այն:

Թէ Հայկ եւ Արամ, Վարդան, Վահաններ
Ինկած տեսանես՝ իմ ուժըս է այն:

Թէ գէնք, թէ գրահ, թէ սուր, թէ սուսեր
Փշրած կոտորած՝ ոսկորներս է այն:

Թէ արեամբ ներկեն ափունք եղեմին
Նշխար քաջերուն՝ իմ բերբերս է այն:

Թէ քաղցր ու ամբիճ ալիք Եփրատին
Լեղի են դարձէր՝ արտասուքս է այն:

Թէ վճիտ գետրէն, աղբերքն արծաթի
Լալիք առուակին՝ երակներս է այն:

Թէ Տիգրիս, Գեհոզն, Փիտոն մոռնան
Թէ սղտոր գնան՝ իմ արելնս է այն:

Թէ սառնամանիք ձմռան փքարեր
Լեռներն է սրտեր, իմ զագաթս է այն:
Եւ քաղցրիկ գեփիւնուն անուշակ հովեր
Յրտագին փչեն, իմ շնչիկս է այն:

Թէ վտակ վտակ ցողէ գլխատակ
Չայս արամավաստակ, աչքերըս է այն:

Թէ սրտաձայնիկ երգէ գՀայաստան,
Կանչէ գՀայաստան՝ անկեղծ սէրս է այն:

Թէ մթին խորշերն ու ձորեր լռեն,
Սևերով ծածկին, մենաստանս է այն.
Թէ ողբ կը կարդան վայրերն եղեմին
ձնշած լերդերու՝ արձագանքն է այն:

Նւ Հայաստանիս հողերը ուխտիւ
Պենդ սերով զրկողն՝ իմ ձեռքերս է այն.
Թէ կը համբուրեն կաթնաղին խնդիւ՝
Ոհ, մայրակարօտ շրթունքներս է այն:

Նւ Հայոց լերանց ցուրտ շուքերուն տակ
Ընկած ապարադդ՝ իմ ճակատս է այն.
Մասեաց սուրբ քարերն իւր բարձն ու պսակ
Դրած սգաւոր՝ գլուխիկս է այն:

Նւ կիսակործան տաճարն Հայրենի
Սև սուգ է պատեր՝ տաղաւարս է այն.
Ուր շիջելավառ կանթեղ դեռ հիւծէ
Նուաղ առ նուաղ՝ իմ յոյսս է այն:

Ուր տխուր նստեր, մագերն են ծածկեր,
Իւր սևուկ աչքեր՝ սիրականս է այն.
Ձեռքերն ՚ի ճակատ, կռնակն ՚ի հողեր,
Յուսով կռթնենր՝ Հայաստանս է այն:

— Գերեզմանս է այն:

Ուր երբ տեսանեմ զիմ հէգն Հայաստան
Ի գահ իւր փառաց՝ իմ բաղձանքս է այն.
Յայնժամ թող մեռնիմ չիւր ծոց մայրական
Ձիմ վերջին շնչոյս միակ ուխտս է այն:

Սեփն Հայ: Մ. Ֆելեխան:

Ի ԴԷՄՍ ՍՐՄԲԱՏԱՅ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Թագ փառաց մերոց, այր ցանկալի,
Գոհար անգին, զանձ գովելի,
Միշտ ՚ի հոգիս սէր քո վառի,

Մեծ նախարար Մամիկոնեան

Սուր սայրասուր Սըմբատ իշխան,

Առիւծ արի անպարտելի, եկ, եկ, սէր իմ:

Յաշխարհ ճենաց ամպ ահագին

Փայլատակել շանթ հրածին,

Քաջ Մամիկոն վեհ քո նախկին:

Մեծ նախարար Մամիկոնեան, և այլն:

Հանձար քո սուր տէգ բոցեղէն

Տապաւոտ չերկիր արկ զՍուրէն

Պարսից զօրուն զպետն անօրէն:

Մեծ նախարար Մամիկոնեան, և այլն:

Միհրան իշխան՝ օձ բընածին

Քե ընկալաւ մահ դառնագին,

Դու արագիւ այս Հայկազին:

Մեծ նախարար Մամիկոնեան, և այլն:

Քաջագուն հօր դու քաջ ժառանգ.

Որպէս բազէ թիւ քո երազ

Հասեր հարեր դու զՎախտան:

Մեծ նախարար Մամիկոնեան, և այլն:

ԵՂԲԱՅԻ ԵՄՔ ՄԵՔ

Ի բիւր ձայնից բնութեան շքեղ,
Թէ երգք թուչին սիրողաբար,
Մատուցի կուսին ամենագեղ,
Թէ որ գարնեն փափուկ քընար:
Չունին ձայն այնքան մի սիրուն,
Քան գանձկալի եղբայր անուն:
Տուր ինձ քու ճեռքդ, եղբայր եմք մեք,
Որ մըրըկաւ էինք զատուած.
Բաղդին ամեն ոխ չարանենդ,
Ի մի համբոյր ցրուին ՚ի բաց:
Ընդ աստեղօք թնչ կայ սիրուն,
Քան գանձկալի եղբայր անուն:
Երբ ալեւոր Մայր Հայաստան,
Տեսնէ գորդիս իւր քովէ քով.
Սրտին խորունկ վէճքըն դաժան,
Քաղցր արտասուաց բուժին ցօղով:
Ընդ աստեղօք թնչ կայ սիրուն,
Քան գանձկալի եղբայր անուն:
Մէկ տեղ լացինք մենք ՚ի հընում,
Եկէք դարձեալ յար անբաժան,
Խառնենք զարտօսը և ըզնեղում,
Որ բաղմամբնունդ ըլլայ մեր ջան.
Ընդ աստեղօք թնչ կայ սիրուն,
Քան գանձկալի եղբայր անուն:

Մէկ տեղ յոգնինք, մէկ տեղ ցանենք,
Մէկ տեղ լծալին մեր քրտինքներ,
Ըղհունձ բարեաց յերկինս հանենք,
Որ կեանք սունուն Հայոց դաշտեր.
Ընդ աստեղօք թնչ կայ սիրուն,
Քան գանձկալի եղբայր անուն:
Մ. Պէշիշեան:

Ի ննջմանէդ արքայական, զարթիր նագելի
Իմ, զարթիր,
Եհաս նշույլ արեգական, զարթիր նագելի իմ,
զարթիր:

Պատկեր սիրուն տիպ բոլորակ,
Լրացելոյ լուսնոյն քառակ,
Ո՛չ գտանի քեզ օրինակ. զարթիր, և այլն:
Այդ քո տեսիլդ զոր դու ունիս,
Արար ծառայ քեզ զգերիս,
Արեւակէզ գուցէ լինիս, զարթիր, և այլն:
Ղարին սրտիւ քանի կոծամ,
Է՞՞ վարդ կարմիր և անթառամ,
Տես թէ զիարդ խղճալի կամ, զարթիր, և այլն:
Տապ և խորշակ ժամանեցին,
Զթերթք գեղոյդ ալբել կամին,

Ինձ համար չէ՛ փայլուն լուսնի
Անտառ ու սար լուսաւորելը,
Գարնան վարդի երգչի տաղերը,
Սոխակ ու վարդ չեն ինձ համար:
Ինձ համար չէ՛ բարեկամաց
Մէկ տեղ սիրով տօն կատարելը,
Զատիկ օրուայ ուրախ ասելը
«Քրիստոս յարեալ» չէ՛ ինձ համար:
Ինձ համար չէ՛ ծնողաց լացը,
Ինձ համար չէ՛ աղջկայ արերելը,
Գերեզմանիս վրայ արտասուելը
Բարեկամաց՝ չէ՛ ինձ համար:
Բայց ինձ համար կու գայ Ժամը,
Կ'երթամ թշնամեաց պատերազմը,
Եւ մահառիթ սպանիչ գրնդակը
Անդ պատրաստած է ինձ համար:

Ք. Պարսնէն:

Խնդան այսօր, Հայաստան,
Հայրենիք մեր սիրահան:
Եկայք, եղբւրք, միաբան
Լիցուք գճեառնէ՛ գոհարան:

Բարձրացո՛ւ արդ, Արարատ,
Տիուր թախիժ քոյդ գաղաթ:
Եկայք, եղբւրք, և այլն:

Փայլեսցի խաչ Քրիստոսի
Ի լոյս ճակատ Հայ-աղբի:
Եկայք, եղբւրք, և այլն:
Մեծ են քո փառք, Արարելչ,
Մեծ են քո շնորհք, Տէր փրկիչ,
Եկայք, եղբւրք, և այլն:

Մեր կեանք, մեր փառք յաւիտեան
Զոհեաց ի քեզ, Հայաստան:
Եկայք, եղբւրք, միաբան
Լիցուք գճեառնէ՛ գոհարան:

Յ Ա Ձ Կ Ե Ր Տ

Ծագեան հեղիկ, արև քաղցրիկ,
Զլոյս պայծառ քո գեղեցիկ:
Զի ճեմեսցէ արքայ հզօր,
Մերս Զազկերտ պերճ փառաւոր:
Դու թագաւոր ալլազգական,
Ըզսա ծաներուք մեր տէր իշխան:

Սմա վայելէ փառք և պատիւ,
Սա հաւասար դից գերազնիւ:
Ծաղիկեսցի քո, տէր պատուական,
Աթոռ և օուր և գաւաղան:

ՋԱՆ ԳԻՒԼՈՒՄ, ՋԱՆ ԾԱՂԻԿ

Ծառիս տակը մանիշակ, ջան գելու՜մ
ջան ջան,
Իմ ետքը քանց քեզ շիշակ, ջան ծաղիկ՝
ջան ջան,
Ութ թումանիցն անց կենսո՜ւ, ջան գելու՜մ
ջան ջան:
Քեզ կ'անեմ ետքիս մշակ, ջան ծաղիկ՝
ջան ջան:

Խնձոր ունիմ կծած ա. ջան գելու՜մ և այլն:
Չորեք կողմն արծաթած ա.
Աղբերս ուզեց, տուի ո՛չ.
Աղիզ ետքի զրկած ա:
Ջուրը գալիս ա լափ տալով,
Երկու խնձոր ծափ տալով.
Հորէն ետքս գալիս ա,
Աւ դդակը թափ տալով:
Իմ ախպէրս ծառի տակին,
Սաղմօսը կռան տակին,

Սաղմօսը անգիր է արեւ,
Լեզուն բերբերէ է դառել:
Մեր զրանը ուռի ծառ,
Ոսկէ կաքաւ վրէժն թառ.
Երթալը ու գալը օրօր տալը,
Աւան ծաղիկ տանիւ տալը:

Անճրե եկաւ շաղալէն,
Ուռու տերեւ դողալէն.
Հրէս եկաւ իմ ախպէրն,
Աւ ճին տակին խաղալէն:
Մեր զրան առաջին մի դարան,
Աղջկերքն եկան նի դառան.
Շատ խաղացին ու շարուեցան,
Շարած մարդարեւ դառան:

ԵՐԳ ՊԱՆԳՈՒԽՏ ՊԱՏԱՆԵԿԻ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու զարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ուր, ինձ ասո՛ւ,
Թռչում ես աչգալէս արագ:
Ա՛խ, թըռիւր, ծիծեռնակ,
Ծընած տեղս-Աշտարակ,
Անդ շինիւր քո բունը
Հայրենի կտուրի տակ:

Անդ Հեռու ալեոր
Հայր ունիմ սգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն
Սպասում է օրէ օր:
Երբ տեսնես դու նորա,
Ինձնից շատ բարեւ արն,
Ասան թող նրստի լայ
Իւր անբաղդ որդու վերայ:
Դու պատմէ՛ լծէ թնչպէս
Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Մեշտ լալով, ողբալով՝
Կեանքս մաշուել, եղել կէս:
Ինձ համար ցերեկը՝
Մութ է շրջում արեգը,
Գիշերը թաց աչքիս
Քունը մօտ չի գալիս:
Ասիւր, որ չի բացուած՝
Թառամեցայ միացած,
Ես ծաղիկ գեղեցիկ՝
Հայրենի հողից զրկած:
Դէհ, սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացիր, թռիւր արագ
Դէպ ՚ի Հայոց երկիրը,
Ծնած տեղս-Սշտարակ:

ԵՐԳ Ի ՄԱՀ ՏՐԴԱՏԱՅ

(ՕՓեղիայի երգի եղանակաւ):

Կորուստ անդարձ ողբանուէր,
Կորուստ անվերջ տրամութեան,
Հայոց աղգը մնաց անտէր,
Աւաղ բաղդիդ Հայաստան:
Լացէ՛ք, լացէ՛ք թշուառացած,
Լացէ՛ք որդիք Թորգոմայ
Ահա տեսէք անշնչացած
Սուրբ մարմինն Տրդատայ:

ԵՐԳ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ¹⁾

Կեցցէ՛ Շապուհ, կեցցէ՛ արքայ,
Փառաց նա միշտ օրեր տեսնայ,
Կեցցէ՛ օրուան այս յաղթութեամբ
Եւ երբ արեւ փայլի անամբ:
Իւր թշնամիք փախչին հապճեպ
Իրբեւ ըզմէ՛ք լռւոյն հանդէպ,
Եւ տարածի իւր զօրութիւն
Յոր վայր վազեն նըշույք արփուոյն:

¹⁾ Այս երգը առնուած է Արշակ Բ. ողբերգութիւնից:

Քեզի նման, Մաղբեղանց քաջ,
Ձեզաւ հզօր ոչ ոք յառաջ,
Եւ ոչ յետոյ իսկ ոչ երբէք
Լեցի յԱրեւ և ոչ ուրեք:
Կեցցէ՛ Շապուհ, կեցցէ՛ արքայ,
Փառաց նա միշտ օրեր տեսնայ,
Եւ տիրասէր զօրս իւր՝ ըզՊարս՝
Իւր հետ տանի փառաց ի փառս:

Կեցցես, քաջ Սամէլ, փառք ու սլարծանք
(Հայ անուան.)
Կեցցես, քաջ Սամէլ, դու ես միմիայն
Փրկիչ տան Հայկազեան:
Դու որ ուրացող խարդախ քո հօրեց
Վրէժ տունել պատրաստ ես, (Կ'տանք,
Քեզ միայն՝ քեզ միայն փառք Հայկազունքս
Քեզ դարէդար յաւիտեան: (Հայ անուան.)
Կեցցես, քաջ Սամէլ, փառք ու սլարծանք
Այդ մեծ քաջութիւն վեհ անունդ կ'ստակէ,
Այդ ջերմ հաւատք քեզ կ'ստանայանէ
Եւ կ'զօրացնէ, գիտենք իսկապէս
Թէ քաջ Հայի սէս նահատակ կ'դառնաս.
Ուստի քեզ միայն փառք Հայկազունքս
կ'տանք
Քեզ դարէդար յաւիտեան:
Կեցցես, քաջ Սամէլ . . . և այլն:

Կապույտ երկնքում
» Աստղեր են փայլում,
Այլև լուսնեակը.
Ամենից սիրուն,
Ամենից փայլուն
է արեգակը:
Կանաչ դաշտերում
Եւ այգիներում
Ծաղիկներ կան շատ.
Բայց չէ ոչ մինը
Վարդի նմանը,
Նա է բնութեան զարդ:
Սիրուն աղջիկներ,
Ինչպէս ծաղիկներ,
Ամեն տեղ շատ կան.
Բայց իմ ընտրածը,
Սրտիս սիրածը
Հրեշտակի է նման:
Գ. Բարեդ-Դարեանց:

ԿՐԱՄԲԱՄԲՈՒԼԻ

(Թարգ. ուստերից):

Կրամբամբուլին էս էն օղին է,
Որ մեզի քաջ ծանօթ է,

Որոյ Համբը չի տեսներն
 Ուսանողին ամօթ է.
 Բայց Հանասրազ, իմ սիրելի,
 Մենք կոնծում ենք կրամբամբուլի:
 Հայրս անդադար ինձ գրում է,
 «Որդի-ջան շուտ աւարտէ.
 Տէս, գրերդ լաւ սերտէ,
 Ժամանակդ արագ անցնում է».
 Բայց նորս սալոն որդին
 Կոնծում է կրամբամբուլի,
 Կրամբիմբամբուլի, կրամբամբուլի:
 Թէ դարդն ու Հոգսը ինձ նեղում է,
 Թէ իմ քէֆը տեղը չէ,
 Թէ աղջիկը ինձ խաբում է
 Ու հաւատարիմ չէ՝
 Կ'ասեմ՝ աղջիկ, իմ նազելի,
 Քու տեղ կ'սիրեմ կրամբամբուլի:
 Թէ լերդս ու թոքքս իմ մաշուել է,
 Գլուխս էլ սաստիկ ցաւում է,
 Թէ որ խմելն ու քէֆ անելը
 Բըժիշկն ինձ արգելում է,
 Բայց ինչ ցաւ կ'ուզէ ըլի,
 Ես կ'կոնծեմ կրամբամբուլի:
 Երբ մայրս ինձ մի Հարս ճարել է,
 Ասում է որ՝ սըսակուեմ,
 Եւ սարսքն ու կարգն ինձ ստիպել է,

Որ ես ճաշ ու քէֆ սարքեմ,
 Ես ճաշի՞ տեղ, իմ սիրելի,
 Կ'առնում առատ կրամբամբուլի:
 Բայց երբ կուգայ՝ կեանքիս վերջը,
 Մահս-էլ առաջիս տեսնեմ,
 Օղին կ'ածեմ բաժակիս մէջը,
 Հոգեհանիս-էլ կ'ասեմ.
 Վերջին անգամ, իմ սրտուելի,
 Ե՛կ առաքացնենք կրամբամբուլի,
 Կրամբիմբամբուլի, կրամբամբուլի:

Ք. Պարմենոն.

ԳԵՐԻ ՅՈՅՆ ԲԱՆՏՈՒՄԸ

Հայրենիք սրբազան,
 Իմ սիրուն աշխարհ,
 Թուշում եմ դէպի քեզ
 Հողումս անդադար:
 Բայց աւանդ, այս բանտում
 Փակուած եմ անտես,
 Պատերազմի դաշտում
 Չեմ կուռում և ես:

Հանապաղ տանջուեցայ
 Քո ճակատագրով,
 Սրտումս շղթայից
 Վէճքեր կրելով:
 Թող այստեղ չարչարուիմ
 Անձանօթ՝ կապուած,
 Միայն քեզ, Հայրենիք,
 Տեսնեմ ազատուած:

ՎԱՅՐ ԲՆԿՆՈՂ ԱՍՏՂԵՐ

(Թարգմանութիւն):

«Հայրիկ, ասաց դուստրը հօրը,
 Կապոյտ երկնքի վերայ
 Ո՞րքան ասողեր փայլում են վառ,
 Ասես համար, թիւ չրկայ.
 Ասում են որ ամենայն մարդ
 Ասողիկ ունի երկնքում,
 Ճշմարթւ է ասան, հայրիկ,
 Իմը ո՞ր տեղ է փայլում:
 — Այո՛, դստրիկ, այդ ասողերը
 Ունին հաշիւ ու համար,
 Եւ մեզանից իւրաքանչիւր
 Մի ասող ունի իւր համար:

«Հայրիկ, տես տես, ասողը թռաւ
 Յետքից սրայծառ գիծ թողեց.
 Ասողիկն ընկաւ երկնքիցը,
 Միւս անգամ ալլ չերևեց»:
 — Ո՛վ իմ դստրիկ, հանգիստ կացիր,
 Դա մեծատան մի ասող էր,
 Որ իւր օրում, իւր կեանքումը
 Խիղճ տսածը չը գիտէր.
 Աղքատները նորա դռնից
 Գիշեր ցերեկ հալածված.
 Մի մարդ չկար նորան ծանօթ,
 Որ չը լինէր վշտացած:
 «Հայրիկ, տես, տես, ասողը թռաւ,
 Յետքից սրայծառ գիծ թողեց.
 Ասողիկն ընկաւ երկնքիցը,
 Միւս անգամ ալլ չերևեց»:
 — Ո՛վ իմ դստիկ, մի վրդովվիր,
 Դա աղջկայ մի ասող էր,
 Որ իւր հօր ու մօր խօսքը
 Իւր կեանքումը չարգած չէր.
 Նա փախել էր իւրեանց տնից . . .
 Մուր էր քսել տան վերայ . . .
 Իւր ծնողքը լացուցել էր,
 Ինչքը վատնել անխնայ:
 «Հայրիկ, դարձեալ թռաւ մի ասող,
 Վայր ընկաւ նա երկնքից.

Հայրեկ, ո՞վի ասողն էր արդեօք,
Որ զըկուեցաւ իւր տեղեցի:

— Ո՛հ դսարեկս, հանգիստ կացիր,
Կեղծաւորն դա ասող էր,
Որ իւր օրում ուղիւ մի խօսք
Մարդու երբէք ասած չէր.
Փարիսական իւր ձևերով
Աշխարհք խաբեց, զարմացուց,
Այդ պատճառով Աստուած նորա
Ասողի լոյսը խաւարցրուց:

«Հայրեկ, տես տես, մի ասող թուաւ,
Եւ գիծ անգամ չը թողեց,
Ասողիկն ընկաւ երկնքիցը,
Միւս անգամ այլ չերեւեց»:

— Ո՛հ, սիրական, խաղաղ մնան,
Բռնակալի դա ասող էր,
Որ աշխարհը իւրեան գերի
Ծնած օրեց կարծել էր.
Շատ հալածանք, շատ նեղութիւն
Պատճառեց նա իւր կեանքում.
Շատ տուն քանդեց, շատ մարդ զրկեց,
Գութ չունեցաւ իւր սրտում:

«Ապա այն ինչ ասող է, հայրեկ,
Որ այնպէս պարզ վառվում է,
Նորա մաքուր պայծառ. լոյսը
Չորս կողմը բախ բռնել է»:

— Ո՛հ իմ դստրեկ, ողջութեւ արա
Դա ծերունու մի ասող է,
Որ իւր կեանքում ոչինչ մարդու
Ոչինչ վնաս տուած չէ:

Այն լուսաւոր բախն է նորա
Առաքինի գործքերը.
Աղօթք արն, որ երկարվին
Նորա կեանքի թելերը:

Շատ օր չանցաւ, երկնքիցը
Մի աչլ վառ ասող պակասեց.
Ո՞վի ասողիկն էր որ ընկաւ,
Բան հարցանող չերեւեց:
Մինչ դեռ լուսինը արծաթափայլ
Լոյս էր տալիս գիշերին,
Խորհրդաւոր մինչ տերել էր
Անվրդով խոր լուրթիւն,
Մի սրտաթափ, մագերն արձակ
Վազեց ողջիկ սգաւոր
Դէպ ՚ի գեղի գերեզմանքը,
Ծունկ չօքեց մի շիրմի մօտ:

«Հայրեկ, ասողիկդ չէ փայլում,
Դու լաւիտեան քնեցիւ.
Առ ինձ քո մօտ, քո ծոց, քո գերի,
Ինչո՞ւ անտէր թողեցիր:
Իմ ասողիկն ասն նոյնպէս,
Որ չը փայլէ՝ հերբ է.

Այս աշխարհը ինձ առանց քեզ,
Մութն ու խաւար մի բանտ է»:

Մի մարդ չքկար, որ նկատէր,
Որ հեռեկալ գիշերին
Պակասեցաւ երկնքիցը
Մի սրտմառ տասող խնդագին:
Երբորդ օրը շատ սգաւորք
Փորեցին մի գերեզման,
Ուր թաղուեցաւ իւր հօր մօտին
Մարմինը խեղճ աղջկան:

«Հայրիկ, տէս տէս, տատըր թռաւ,
Յետքից սրտմառ գիծ թողեց,
Ասաղիկն ընկաւ երկնքիցը
Միւս անգամ այլ չերեւց . . . »:

Ամեն իմաստուն (Մ. Նալբանդյան):

Ե Ր Գ Ո Ր Ս Ո Յ ¹⁾

Հնազա քաջագունք,
Հայոց գաւաղունք,
Առէք աղեղունք
Ի մահ երազունք:

¹⁾ Այս երգը առնուած է Արշակ Բ. ողբերգութիւնից:

Անտառք սղասեն
Կենդանիք սարսեն
Զինուցդ ՚ի ճայնէն.
Շեշտակի նետեր
Թափեցէք քաջեր
Յերէս անվեհէր:

Վաղեմք ուր վրտանգ,
Այս մեր զբօսանք.
Որսոց արշաւանք,
Մարաից են կրթանք:
Երթամք գունդ ՚ի գունդ,
Յաղեղ և մըկունդ,
Յուսով սրբաթուղ.
Շամփրեմք կենդանիս,
Իբր զթշնամիս
Ի մեր հայրենիս:

Զի օր մ'ալ նոյնովս
Մարտին ՚ի հանդէս՝
Զարնեմք մահազդեաց
Զոսոխս հայրենեաց.
Եւ յաղթանակաւ
Լըցեալ աւարաւ,
Դառնամք քաջարշաւ.
Եւ ՚ի մեր զափնիք
Ծափ տան սիրելիք,
Պանծան հայրենիք:

Ի Մ Ե Ր Գ Ր

Հեռացել եմ իմ մայրենի աշխարհէց,
 Սերտ բարեկամք անջատած են ինձանից.
 Թառամում եմ ես այս օտար երկրումը,
 Մենակ բըսած ծաղկի նըման դաշտումը:
 Կամաց կամաց տարիները անցնում են,
 Մեզ նորոգած դարուն, ամառ դարձնում են.
 Միայն իմ խեղճ կեանքը չունի ոչինչ նոր,
 Ինձ երեկը կրկնվում է միշտ այսօր:
 Ասպարեկիս նեղ է ճամբան ու փըշոտ,
 Խեղճութիւնս համարում են ինձ ամօթ,
 Իմ վիճակին կարեկցութիւն մարդ չունի.
 «Կա ասում են, իր կեանքումը դարդ չունի»:
 — Ես դարդ ունիմ, դարդըս մեծ է ու սէսպէս,
 Բայց չեն տեսնում ձեր աչերը կարճատես:
 Երբ ես մտայ անհիւրընկալ այս աշխարհ,
 Քանի րօպէ բողբոջ ժըպտոց ինձ պայծառ.
 Հնա, ասացի, դարձել է իմ անիւր,
 Լըրացել է իմ վտա բաղդի չար թիւը»:
 Յանկարծ՝ փչեց անտուրժելի հիւսիսին,
 Թառամեցօլց վարդ մանուշակ մայիսին.
 Այսպէս չորցօլց իմ նագելի հասակը,
 Իմ անողորմ, անագորոյն վիճակը:
 Ախ, մօտեցիր օրհասական օր մահուան,
 Բեր քու հետդ սե հող ու նեղ գերեզման.

Թող սառ լինի իմ նոր տանը յասակը.
 Ծանրը քաղ է վըրէս ծածկած վերմակը:
 Բայց, ախ, երբ որ կ'անցնի ամիս ու տարի,
 Կը մամուռաի գերեզմանը այն քարի,
 Հեռքը անգամ չի մնալու իմ խաչին.
 Իմ անունը իմ քիշատակ — կը կորչին.
 Բայց կ'ուզէի թողնել այս տեղ մի արձան,
 Որ դարէ դար մընար, ամուր անկործան...
 Ես երգեցի երգ ոլորուն ու անուշ.
 Իմ քնարի ձայնն էր մեղմիկ ու քընքուշ,
 Մթթի է այնքան անգութ կ'լինի լեռա գետ,
 Որ անունըս անգամ կ'անէ նա անհետ:

Թ. Տ.-Գ. Պարսկերէն

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ԵՐԳԸ

Հիմի էլ լըռենք, եղբարք, հիմի էլ,
 Երբ մեր թշնամին իր սուրն է դըրել,
 Իր օրհասական սուրը, մեր կըրծին,
 Ականջ չի դընում մեր լաց ու կոծին,
 Ասացէք, եղբարք հայեր, ինչ անենք,
 Հիմի էլ լըռենք:

Հիմն էլ լրուենք, երբ մեր թշնամին
Դաւով, հրապուրեքով տիրեց մեր երկրին,
Ջրնջեց աշխարքեց Հալիայ անունը,
Հիմքեց կործանեց Թորգոմայ տունը,
Խըլեց մեզանից թագ, և խօսք, և գէնք,

Հիմն էլ լրուենք:

Հիմն էլ լրուենք, երբ մեր թշնամին
Խըլեց մեր սուրբ — սրաշաքան մեր անձին,
Մըշակե ձեռքեցն էլ խօփը (¹) խըլեց,
Այդ սուր ու խօփեց մեր շղթան կրուեց,
Վայ մեզ, շղթայով կապած գերեւ ենք:

Հիմն էլ լրուենք:

Հիմն էլ լրուենք, երբ մեր թշնամին
Սոսկալի գէնքը բըռնած մեր գլխին,
Կուշ տալ է տալիս արատասունք առատ,
Աղէխարը բողբ վարուց աւերատ:
Մեր գլուխը լալու Եփրատ ուր սըտուենք,

Հիմն էլ լրուենք:

Հիմն էլ լրուենք, երբ մեր թշնամին
Լիւր գոռոզութեամբ լցրած իր հոգին.
Արդարութեան ձայնն հանած իր սրտից
Արտաքսուծ է մեզ մեր բընիկ երկրեց,
Պանդուխտ հալածեալ, եղբարք, ուր դիմենք:

Հիմն էլ լրուենք:

¹) Աբորի կամ մաճի երկաթ:

Հիմն էլ լրուենք, երբ մեր թշնամին,
Անգոհ մեր բերած ծանր զոհերին,
Իւր լիւր, նըզոված ձեռքը կարկառեց,
Աղգութեանս վերջին կտար պատուեց.
Հայե կորուսար մօտ է, թնչ անենք:

Հիմն էլ լրուենք:

Հիմն էլ լրուենք, երբ մեր թշնամին,
Արհամարհելով մեր ժառանգ ազգային,
Մեր Եկեղեցուն ձեռնամերձ ելաւ,
Գայլաղբեատ գառին մեզ գըլուխ դըրաւ,
Սուրբ խորան չունինք, արդ ուր աղօթենք,

Հիմն էլ լրուենք:

Հիմն էլ լրուենք՝ մարդիկ ինչ կ'ասեն,
Երբ մեր տեղ քարինք, սպառաժք խօսեն,
Չէն ասել ու Հայք արժանի էին,
Այդ սարկահան անարդ վիճակին.
Մեր սուրբ քաջ նախնեաց գործերը գիտենք:

Մինչև երբ լրուենք:

Թող լրուէ մունջը, անդամալոյծը,
Կամ՝ որոց քաղցը է թշնամու լուծը,
Բաց մենք, որ ունինք հոգի ու սիրտ քաջ,
Ե՛կ անվախ ելնենք թշնամու առաջ,
Գոնէ մեր ժառանգ մահով չեա խլենք

Ու այնպէս լրուենք:

ԵՐԳ Ի ԴԵՄՍ ՔԱՋԻՆ ՎԱՐԴԱՆԱՅ

Հայրենասէր Արամեանք,
 Զի՛ կայք ՚ի քուն ընկղմեալ,
 Բացէք գաշ ձեր հոգեկան,
 Տեսէք զօրս ձեր ժամանեալ:
 Ո՛ւր են փառք, ձեր ձեր նախնեաց,
 Ո՛ւր են պատիւ վեհ արանց,
 Որ զաշխարհ Հայաստանեայց
 Լցին փառօք դիւցազանց:
 Յառաջ մատիք ինձ լսել,
 Շառաւիղք քաջին Հայկայ,
 Ես կամիմ ձեզ արդ պատմել
 Զազգասէր գործ Վարդանայ:
 Որ զգլուխ իւր կենօք չափ
 Եդ ՚ի փրկեանս իւր ազգի,
 Եւ կընքեալ զայն իւր արեամբ՝
 Եղև փրկիչ Հայրենի:
 Սուրբ խաչ փայլեաց փրկչական
 Հոգւոց ազգիս Հայկական,
 Պահեսն գմեղ, Տէր Աստուած,
 Եւ աշխարհիս փորձանաց:
 Լուսաւորեաց Հայաստան,
 Լուսով խաչին փրկչական.
 Հնչեա աշխարհ ամենայն
 Զփող մեծի տւեստման:

Բարձրացիր արդ Արարատ,
 Պճնեալ ծաղիօք գլոյդ դազաթ.
 Ազգիս Հայոց խնդութեան,
 Լէր դու վկայ յաւիտեան:

ԱՆՁՈՒԿՔ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

Ա.

Հայաստան, քաղցր իմ Հայաստան,
 Ոգիքս յանունդ հալեցան.
 Մինչև ցեղր ես ՚ի քէն պանդուխտ,
 Ոգւոյս իմ Երբ լըցցի ուխտ:
 Արդեօք աչքս անձկալից
 Երբեմն ըզքեզ տեսցե՛ն,
 Աչքս այս արտասուալից
 Երբէք դադարեսցե՛ն.
 Շուրթն իմ ՚ի հողդ կենսաւոր
 Տացե՛ զհամբոյրն ուխտաւոր.
 Արդեօք գլուխս վշտակո՞ծ
 Հանգեցե՛ քոյդ ՚ի ծոց:
 Հայաստան, սէր իմ Հայաստան,
 Ոգիքս ՚ի տէնդ հալեցան,

Մինչև ցերբ ես 'ի քէն պանդուխտ,
Սըրտիս իմ երբ լըցցի ուխտ:

Բ

Հայաստան, իմ պերճ Հայաստան,
Ո՛վ երկիր նուիրական,
Հրնոց կենաց և որորան,
Հեշտարար երկնից խորան.
Ի քո սուրբ հովանիս
Ո՛գնըժդէճ տանէր գիւ.
Ո՛ 'ի ստուերսդ երազմոյն
Բզնախնեացս հեղցէ քուն,
Անմահութեանց վեհաբուն,
Ծրծել անդ դոդ և զաւիւն,
Եւ զաստեացրս վըշաց
Գտանել կատարած:
Հայաստան, քաղցր իմ Հայաստան,
Ոգեքս յանունդ հալեցան,
Մնչև ցերբ ես 'ի քէն պանդուխտ,
Սըրտիս իմ երբ լըցցի ուխտ:

Գ

Հայաստան, սիրուն Հայաստան,
Յուսոյ խորիսիս մարդկութեան.

Դու ու իմ լոկ ակընկալեաց վայր,
Յոր աչք իմ ճըգին յամայր,
Ո՛ գմին գէթ տայր լընուլ
Ձիմս ըղձից 'ի քեզ հոյւ.
Ո՛ փափաքս յարատև,
Իբր գսիւք մի թեթև,
Հասուցանէր մինչ առ քեզ,
Եւ զայս ողջոյնս սըրտակէզ,
Եւ զհառաչս ոգւոյս բիւր
Ձոր ընդ բլուր տանք 'ի սփիւռ:
Հայաստան, քաղցր իմ Հայաստան,
Ոգեքս 'ի տենչդ հալեցան,
Մինչև ցերբ ես 'ի քէն պանդուխտ,
Սըրտիս իմ երբ լըցցի ուխտ:

Դ

Հայաստան, իմ վեհ Հայաստան,
Երանութեան օթարան.
Ո՛ տայր զաւուրս իմ ցաւալիս
Փոխել ո՛հ չերանելիս,
Ոչ փառօք փայլելով՝
Վաղանցուկ ո՛չ ոսկւով,
Այլ 'ի գքեզ տեսանել
Սուրբ ըզսարսըղ ողջունել:
Ձաւերակօք քով փարել
Եւ զհարցս անդուտ ձայն լըսել.

Եւ զնոցին հետս անանց
 Համբուրել գետնամած:
 Հայաստան. քաղցր իմ Հայաստան,
 Ոգիքս յանունդ հալեցան.
 Մինչև ցերբ ես 'ի քէն պանդուխտ,
 Սըբտիս իմ երբ լըցցի ուխտ:

Ե

Հայաստան, անոյշ Հայաստան,
 Դու զոգիս լընուս համայն.
 Դու խրախոյս, փառք իմ և վերտ:
 Յոր սիրտ իմ թռանի միշտ.
 Ես պատիւ, զինչ և գերի,
 Խանդ, ըզշունչ և սին գերգ՝
 Ի բազինդ արգադիր
 Կախեցից լիաձիր.
 Մի լոկ ինդրեալ փոխարէն՝
 Զի գրեզ աչք իմ տեսցեն.
 Զի մի ցմահ անձկալից
 Զերդ սերկեան գոչեցից.
 Հայաստան, իմ քաղցր Հայաստան
 Ոգիքս յանունդ հալեցան.
 Մինչև ցերբ ես 'ի քէն պանդուխտ,
 Սըբտիս իմ երբ լըցցի ուխտ:

Խորէն Եպիսկոպոս Գալֆայեան:

Ա. Ռ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան, երկիր դրախտավայր,
 Դու մարդկայնոյ ցեղիս որրան,
 Դու և բնիկ իմ հայրենիք,
 Հայաստան, Հայաստան, Հայաստան:
 Ի վեհ անունդ սիրտ իմ, իհ, յոյժ
 Ոգևորի 'ի նոր խրախոյս,
 Եւ անձկալեաց 'ի քեզ յուսամ,
 Ի քեզ՝ 'ի քեզ յոյս իմ միայն.
 Հայաստան, Հայաստան, Հայաստան:
 Հայաստան, անուն փառելի,
 Ի քեզ հանգիստ Նոյեան տապան
 Եզիտ և քե տարեցաւ Նոյ,
 Հայաստան, Հայաստան, Հայաստան:
 Գեաք քաջառաջք աղենաբուղիս,
 Զհողդ բարի առնեն յուռթի,
 Քե տարիմ ես, քե միշտ ցնծամ,
 Քե, քե պանծամ, փառք իմ միայն,
 Հայաստան, Հայաստան, Հայաստան:
 Հայաստան, ճնող դիւցազանց
 Եւ հրաշալեաց հանդիսարան,
 Քո գեպիւտին քաղցր է շնչին,
 Հայաստան. Հայաստան, Հայաստան:
 Հայկ, Արմենակ, Արամ, Տիգրան,
 Տրդատ, Սմբատ, Վարդան, Վահան,

Զոր շնչեցին և գօրացան,
Զքեզ լիշեմ, գքեզ սիրեմ,
Զքեզ, գքեզ, սէր իմ միայն,
Հայաստան, Հայաստան, Հայաստան:

Յովհաննէս Միրզա — Վանանդեցի:

ԵՐԳ ՄԵՄԻՆ ՎԱՐԴԱՆԱՅ

Հուր բարկութեան համայն հայոց.
Բորթոքեալ գերդ բաց բարկաճաթ.
Ու կայծականցըս բիւր բիւրոց,
Զարթոյց ՚ի մարտ սարս սառնասլատ:
Զթ վարանիմք արդ աստ եղբարք,
Դատարկ ձեռամբ, դատարկ ձեռամբ.
Չեռամբ յարտազ տղմուտ ճն դրոյդ, ՚ի դրոյդ
Ի գրոյդ թռչիմք սլանամք, սլանամք, սլանամք,

Հուր գէն ՚ի ձեռին
Եւ վրէժ ահագին
Սպասեն և կան
Քաջք Արշակունեան

Եւ յոր երկինք հանգիստտես
Զաշխոյժ նախնեաց հեղու ՚ի մեզ

Հապճն քաջք քաջաց
Ընդ Սասան կուրծս
Միեսցուք մկունս
Ուժգին ՚ի հարուած:

Ռ. Սեդեֆեան:

ՅԱՒՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
24 ՕԳՈՍՏՈՍ 1860 (Կ. ՊՕԼԻՍ):

Հայրենեաց սիրով վառուած վեհ սրտեր
Ի՞նչ կը յապաղէք ելնել ՚ի հանդէս.
Ի՞նչ կը յապաղէք. — սիրտ կը դիմանան,
Սիրտ որ ազգասէր ըլլալ կը ցանկայ,
Տեսնել հայրենեաց այսքան բիւր աղէտ,
Եւ դու անտարբեր ցարդ մնալ յաւէտ:
Խեռ ատելութեան և չար նախանձու
Սերմերն ա ոգին հեռու մղենք հեռու.
Սիրտ սրտի կտալուած, թիւ թիւի տուած,
Հայրենեաց սիրոյ ասպարէզն բացուած.
Օն վազենք յառաջ ՚ի սուրբ խաչն վստահ,
Ոն երթանք յառաջ, և անձնանուէր՝
Հայրենեաց օգտին ըլլանք ուխտանուէր.

Հայ մի վհատիւր, սիրտ ան և սիրտ տուր,
Տկարք գօրանան, քաջք խրախուսին,
Վատերը բացուին, վատերը գատուին,
Ճշմարիտ Հայերն յառաջ թող անցնին.
Խաչ, սէրն են նշան ճշմարիտ Հայուն
Խաչ, սէրն են պարծանք ճշմարիտ Հայուն.

Սիրոյ դրօշակներ
Թող արդ պարզուին,
Հաշտութեան ճայներ
Թող արդ հնչուին.

Հայն մէկ սիրտ եղաւ

Սիրով միացաւ,

Սուտ են որ ըսեն

«Հայք գերար կատեն»:

Սուրբ Արարատեան մայր աթոռոյն գերկը,
Եկէք Հայկազունք, եկէք միանանք.
Եւ սփոփենք մեր վշտացած մօր սիրտը,
Օրհնելով Տէրը, որ մեզ պարգևեց

Մեր ազգին կապն ու հոգին,

Ազգային Սահմանադրութիւն

— Յաւերժասցի արդիւնաւէտ:

Ա. Պ. Պ. Փոփոլեան:

Հնչեցեն լարք գեղ գեղ ՚ի սուլ,
Քնարաց Հայոց սօսիերաց,
Եւ ՚ի Մասեաց ճայնք օն անդուլ
Երգովք ախորժ մաղթանաց:
Դրրուատեսցին ՚ի քաղցր ՚ի նուազս,
Ազգանուէր գործք սիրալիք,
Հրուշակ հարցեն երկրի ցճագս,
Փառաւոր անուն քաղցրեկ:

Երկարեսցին աւուրք կենաց
Տեսուն Գէորգեայ մեր պետի,
Եւ հիւսեսցին թագ պարծանաց
Մեծարդիւն Հայրապետի:

Օն, Հայաստան, խինդ ՚ի դէմս, խինդ ՚ի գէմս
Կանց օրհնաբան ՚ի հանդէս, ՚ի հանգէս,
Զգեցիր հանդէս ծիրանիս,
Եւ տո՛ւր յուղերձ գաւետիս:

Հոգէհատոր իմ որդիք,
Գտի ահա՛ պաշտպան հրգօր.
Եւ պաշտելի հայրենիք
Պանծասցի ՚ի Տէր Գեորգ:

Վահրամ Վ. Մանվանի:

Ա Ղ Ջ Կ Ա Յ Ե Ր Գ

(Ըստ Էդուարդին. (Ты луна ль моя,
Красная-яблоня,
Ты звезда-ль моя
Непамядная.)

Հանգիստ իմ անոյշ
Անցար գնացիր.
Միայն վէրք անբուժ
Սրտումս թողեցիր:
Սոխակն գեղեցիկ
Կանաչ սրբախեղում,
Երգելով քաղցրիկ
Ինձ չէ գրաւում:
Քեզանով միայն
Երջանիկ էի.
Տիկին ինքնիշխան
Ինձ կարծում էի:
Յերեկը մենակ,
Փակուած սենեկում
Ողբում եմ անյագ,
Ոչ ոք չէ լսում:
Գիշեր է գալիս —
Մահիճ եմ մտնում.
Տրտմում է հոգիս,
Քունս չէ տանում.

Մագեր թուի, երկայն,
Աչեր գրաւիչ,
Ինչ հասակ, ինչ ձայն
Ինչ հոգի կարիճ:
Ոհ, սիրտըս այրուած
Ողջ քեզ է կանչում.
Ողջ քո անմոռաց
Անունդ է յիշում,
Անգործ. ինձ խաբեց,
Ուրիշին սիրեց,
Ախ, նա ինձ դեռ վանդ
Պատրաստեց դադար:

Ս. Շահաբեյան:

Հայոց աղջիկներ՝ ձեր հոգուն մատաղ,
Երբ միտս էք դալիս՝ ասում եմ ես անխ,
Հալվում եմ, հալվում օտարութեան մէջ,
Ախ, սիրտս խորվում, ցաւիս չիկայ վերջ:
Երբ կարմիր գինին բաժակումս ածած
Սեղանիս վրայ առաջս է դրած,
Աչքըս ակամայ վրան եմ ձգում,
Ձեր սիրուն պատկերն եմ մէջը տեսնում:

Տեսնում եմ և, ան, միտքս է մոլորվում,
Դառն արատսունքով աչքըս սըղտորում,
Կարծում եմ բոլոր աշխարհն մթնեց,
Արևն էլ խաւրեց, էնդուր որ տխրեց:

Հայոց աղջիկներ, ձեր հոգուն մեռնեմ,
Ձեր սիրուն աչերն էլ Բըբ կը տեսնեմ,
Էն սև սև աչքերն՝ սև ունքով պատած,
Կարծես՝ երկնային դալամով քաշած:

Էն սև սև աչերն, որ շափն սպանեց,
Բայց էլի շատին դըժուրքից հանեց,
Ես էլ կենդանի տեղովս եմ մեռած,
Առանց կրակի էրուած, խորոված:

Ել Բըբ կը տեսնեմ ես ձեզ ման գալիս.
Բազ ու բաղչայում սէջրան անելիս,
Ինչտեղ ամօթից վարդն էլ է դեղնում,
Երբ որ ձեր կարմիր թըշերը տեսնում:

Բըբուլն էլ վարդից ձեր ձայնը լսելիս՝
Թըռչում է, թըռչում, ամպերում կորչում
Եւ իր Արարչի տեսածն տեսելիս (չուս:
Փնռք քեզ, Տէր Աստուած, փնռք քեզ է կան-

Հայոց աղջիկներ՝ Բնչ անուն տամ ձեզ,
Թէ հրեշտակ ասեմ՝ հրեշտակ չ'եմ տեսել,
Թէ մարդ անուանեմ՝ բէդամաղ կ'անեմ,
Ուրեմն Բնչ անեմ, մոլորուած եմ ես:

Մոլորուած եմ ես օտար աշխարհում,
Հաւատն էլ օտար, օտար և լեզուն,

Աղջիկն էլ օտար ու ձեզ չի նրման,
Հայոց աղջիկներ՝ դուք էք աննրման:

Ձեր սէրն է միայն սըրտումըս պահած,
Ձեր սիրով միայն եմ ես կենդանի,
Ձեր սէրը միայն էս կեանքըս մաշուած
Օտարութեան մէջ դեռ կը պահարանի:

Դէորդ Մերեմնեանց:

ՄՇԵՅԻ ՄՇԱԿԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Հանդեաւ 'ի Տէր աղքատ Մշեցի,
Նորա չորս ընկեր փայլանները թողին,
Չորս տախտակի մէջ մարմինն ամփոփած՝
Իւրեանց՝ բեռնասովոր ուսերքին դրին:

Այդ փթած սնդուկ կը հասցնէ տեղին,
Ուր պիտի պահ տան մութ գերեզմանին
Տանջուած ու մաշուած
Մշեցու մարմին:

Ե՛հ, հազիւ հանգստացար
Աշխարհի տանջանքից.
Ոչ ոք քեզ արդար
Փայ չը հանեց:

Ի՞նչ լուր դու կը տաս
Այս տեղի կեանքից.
Խղճաց օրհաս
Քեզ շուտով կանչեց:

Քու հօր տունը հարուստ օջաղ էր,
Քրդերը եկան բոլորը խլեցին,
Թէև հայրդ շատ էլ զօջաղ էր,
Համ մայր տարան, համ սպանեցին:

Սառը ցուրտ ձմեռ.
Բոլոր ձեր տուն հարենք ընկան,
Ո՛չ մի հմուտ ձեռ.
Օգնութիւն չ'տուեց:

Իւրոք ետեկց մտան գերեզման
Եղբայրներդ վեց:
Քո խեղճուկ մայրիկը
Շատ լաց լինելուց
Աչքերի լոյսն
Իսպառ. կորցրեց.
Մշեցու յոյսն,
Սուրբ Կարապետն, նրան
Իւր դուռն ընդունեց:

Կոյր մօրդ պահ տուիր տաճարին,
Հայրական տունը վաղուց էր քանդուած:
Յոյսդ գցեցիր պանդուխտութենին,
Օտարութեան մէջ գտնել օրէն հաց:
Մի գազ կոշտ շաւից

Փալան կարեցիր
Մատաղահաս ուսերից
Շուտով քաշ արիւր:
Դարձար բեռնակիր
Կերակրվեցիր.
Քո հացը գրտար.
Չը քաշեց երկար՝
Քրտնած մրսեցիր,
Տեղ ու տէր չը կար
Վէր ընկար մեռար.
Կեանքդ բազմաչարչար
Այսպէս կնքեցիր:

Քո կեանքիդ մէջն է երկրիդ պատկեր
Ինչ որ պատահեց քո հայրական տան,
Մեշտ վէր են ջնջել ցաւերն ու Քրդեր
Քեզ պանդուխտ գցող թշուառ Հայաստան:
Խղճուկ վաղամեռին
Ուղեկից չ'է մարդաշատ ամբոխ.
Պանդուխտ մշեցին
Թո՛ղ ընդունէ այս մի քանի տող:
Դ. Քոչարեանց:

Մեր կեանքի նման ոչ ոք կեանք չ'ունի,
Մեշտ ազատ, ուրախ, խմում ենք գինի:
Տրա լա լա լա լա լա լա լա լա լա լա լա լա:

Ամեն սար ու ձոր, ամեն տափ, մէրի,
 Մեր պայտաներն են սաղ բոլոր տարի,
 Տրալլա և այլն:
 Մեր ատամանը մեզ լաւ է պահում,
 Մեր ամեն հոգսը նա ինքն է քաշում:
 Տրալլա և այլն:
 Թէ գործ պատահի, ու լաւ կատարենք,
 Միշտ մեր փայլ մենք հայալ ստանում ենք:
 Տրալլա և այլն:
 Ամեն երկրումը ջոկ անուն ունենք,
 Ամեն տեղ սիրող մենք հեշտ ճարում ենք:
 Տրալլա և այլն:
 Ուրեմն խմենք լիք Թասով գինի,
 Մեզ նման քէֆով ոչ ոք կեանք չ'ունի:
 Տրալլա և այլն:

ՇՈՒԱՅԼՈՒԹԻՒՆ

(Թիֆլիսեցու գանգատներ):

Մէկը, տեհար — չեապայով,
 Քաշած ձեռին շան կաշին,
 Շուշի կտորն աչքերին —
 Լուս ընկաւ քո առաջին:
 Էսէնց է, մողա է, մողա է, մողա է:

Պետերբուրգումը միթոմ,
 Աւարտել է իր ուսում,
 Փելիսփայ է, կօսես,
 Խուրը տըկէմէն է խօսում:
 Էսէնց է, մողա է և այլն:
 Մի ձեռք նա փրփելով,
 Ունի շաւարի ջերում,
 Կտորատվելով՝ միւս ձեռով
 Իւղած մագերէն է քօքում:
 Էսէնց է, մողա է և այլն:
 Ու բերնումը ծխելով
 Սատանայի փուրվարը,
 Մէջքը կտորած կատիկ սէս,
 Երբ չափում են բուլվարը:
 Էսէնց է, մողա է և այլն:
 Մէկը, տեհնումիս, պոչը
 Թրև է տալի զայրաթով,
 Կօսես, քուչէքի աւելը
 Վեր է կալի փողրաթով:
 Էսէնց է, մողա է և այլն:
 Մէկէլն, օչխարի նման
 Էղնէն կապել է դմակ,
 Կօսես, դարբնի մինձ փուքսով
 Փըչած ըլին իր քսմակ:
 Էսէնց է, մողա է, և այլն:

Ա՛խ, էն դամբըլ պէս դործած
 էրեաները էն քուղը,
 Սապոկները ճոճուցը՝
 Քանդում են իմ քուղը . . .

Էսէնց է, մօղա է և այլն:
 Զիմ կանացի, հանը Ասածու,
 Բարկուծիւնն իմ սանձել,
 Սկսում եմ վայ տալով՝
 Մեր կնանիքն անիծել . . .

Էսէնց է, մօղա է և այլն:
 Էդ անիծուած չար մօղան
 Էլ չէ տեղում մէ տարի,
 Գէլաքնուրը ծախողն
 Էնքան չունի մուշտարի:
 Էսէնց է, մօղա է և այլն:

Յ. Մէլէ — Յարբէան:

ՀՈՎՈՒՒ ԴԱՐՁՐ ՍԱՐԻՑ

Մնաք բարո՛վ, մարգեր,
 Արօտներ փայլուն.
 Ամառն անցկացաւ,
 Հօտը գնում է տուն:

Մենք էլն կը դանք, կրարձրանանք սարը,
 Երբ թռչունները կգարթեն երգերը,
 Երբ ծաղիկները կծածկեն երկիրը,
 Անոյշ մայիսին չվագեն ջրերը:

Մնաք բարո՛վ, մարգեր,
 Արօտներ փայլուն.
 Ամառն անցկացաւ,
 Հօտը գնում է տուն:

Թարգմ. Բարբէանց:

ԱՐԱՔՍԻ ԱՐՏԱՍՈՒՆՔՐ

Մայր — Արաքսի ափերով
 Բայրամուրը գրնում եմ,
 Հին հին դարուց լիշատակ,
 Ալեաց մէջը պըտըում եմ:
 Բայց նօքա միշտ լեղցեղով,
 Պղտոր ջրով եզերքին.
 Դարիւ դարիւ խիւղով,
 Փախչում էին լալազին:
 Արածքս՝ ինչո՞ւ ձկանց հետ,
 Պար չես բռնում մանկական.

Դու դեռ ծովը չը հասած,
Արգաւոր ես ինձ նըման:

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում եմ

Քու սէգ հսրարտ աչերից .

Ինչո՞ւ արագ փախչում ես,

Այդ հարազատ ափերից:

Մը պղտորել յատակդ,

Հանդարտ հոսէ խաչալուփ.

Մանկութիւնը քու կարճ է.

Շուտ կը հասնիս դէպ ՚ի ծով:

Վարդի թփեր թո՛ղ բուսնին

Քու հիւրընկալ ափի մօտ.

Սոխակները նոցա մէջ

Երգեն մինչև ուռաւօտ:

Մշտադաւար ուռիներ,

Սառ ծոցի մէջ քու ջրին.

Ճրկուն ոստըն ու տերև,

Թո՛ղ թաց անեն տապ օրին:

Ափերիդ մօտ երգելու

Հովիւք թո՛ղ դան համարձակ.

Դառն ու ուր քու վճիտ,

Ջուրը մտնեն միշտ արձակ:

Մէջքը ուռցուց Արաքսը,

Փրբփուր հանեց իւր տակից,

Ամպի նման գոռալով՝

Լսալէս խօսեց յատակից:

«Խեղճի, անմիտ պատանի,

Ներհըս ինչո՞ւ դարեւոր.

Վըրդովում ես, նորոգում,

Իմ ցաւերը բերաւոր:

«Սիրելի մահից հետ,

Ե՞րբ ես տեսել, որ այրին

Ոտքից ցգլուխ պճնուի

Իւր զարդերով թանկագին:

«Որք համար զարդարուիմ,

Որք աչքը հրապուրեմ.

Շատերն՝ ինձ են ասելի,

Շատերին՝ ես օտար եմ:

«Կար ժամանակ, որ ես էլ,

Շրքեղապարզ հարսի պէս

Հագար ու բիւր պըշրանքով

Փախչում էի ափերէս:

«Յատակըս պարզ ու վըճիտ,

Կոհակներըս օլորուն.

Լուսաբերը մինչև այդ

Ջրբիս միջին էր լողում:

«Ի՞նչքա մնաց այն օրից,

Ո՞ր ջրամօտ գեղերըս,

Ո՞րը իմ շէն քաղաքից,

Ո՞ր բերկրաւ տեղերըս:

«Տուրքը ջրի ամեն օր,

Իր սո՛ւրբ ծոցէն Արարատ.

Մայրախնամ ինձ սընունդ,
Պարգևում է լիառատ»:

«Բայց ես այն սուրբ ջրերով,
Սուրբ-Ակորի աղբիւրին
Պիտի ցողեմ արտօրանք
Իմ ատելի օտարին»:

«Կամ կենսատու իմ ջրով,
Ափերիս մօտ կըկըզած.
Իւր նամանքը կատարէ
Թուրք կամ Պարսիկը հօտած»:

«Մինչ իմ որդիք — մի գետէ —
Մարաւ, նօթի, անտէրունչ.
Օտար աշխարհ յածում են,
Թոյլ ոտքերով, կիսաշունչ»:

Հեռու, հեռու քըշեցին,
Բնիկ ազգը իմ Հայկեան.
Նորա տեղը ինձ տուին,
Ազգ անկրօն, մոլեկան»:

«Դոցան համար զարդարեմ
Իմ հեւրընկալ ափերը.
Եւ կամ՝ դոցան հրապուրեմ,
Ճրպուտ, պլշած աշերը»:

«Քանի որ իմ գաւաղունք,
Այսպէս կու մնան պանդուխտ՝
Ինձ միշտ սըզուր կը տեսնէք,
Այս է անխաբ իմ սուրբ ուխտ»:

Էլ չե խօսեց Արաքսը,
Յորձանք տուեց ահագին,
Օղակ օղակ օձի պէս
Առաջ սողաց մոլեգին:

Ռ. Տ. Գ. Պարսիկեան:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՋՈՒ

(Գերմաներէնից):

Մայրենի լեզու, մայրենի բարբառ,
Ախորժ, ընտանի իմ հոգու համար՝
Առաջին դու խօսք, ախանջիս հասած,
Դու սիրոյ քաղցրիկ առաջին յօռում,
Մանկական լեզուիս թոթովանք տրկար,
Հընչում ես իմ մէջ դու միշտ անդադար:
Գեղեցիկ լեզու, հրաշալի լեզու,
Այդ ինչպէս քաղցրը հընչում ես ինձ դու.
Կամ իմ աւելի քաջ ծանօթանալ
Քո ճօրս գանձերին, հոգով հայանալ,
Ասես թէ ահա կանչում էին ինձ
Պապեր ու հայրեր խոր գերեզմանից:
Հընչիր դու հընչիր այժմ և յաւիտեան

Մայրենի լեզու, բարբառ սիրական,
Արև, բարձրացիր հնովթեան փողոց,
Դո՛ւ իմ հայ լեզու, մոռացած վաղուց,
Բզգեցիր նոր կեանք սուրբ գրուածներով,
Որ ամենայն սիրտ վառվի քո սիրով:
Ամեն տեղ փչում է Աստուծոյ շունչը,
Սուրբ է այժմ միւս, այլ ձև ու ոճը,
Բայց թէ աղօթել, գոհանալ պէտք էր,
Իմ սրբախ սէրը յայտնել արժան էր,
Իմ երանական մտածութիւնքը —

Ապա կը խօսեմ իմ մօրըս խօսքը:

Ս. Նալբանդան:

Ե Ր Կ Ո Ւ Ք Ո Յ Ր

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգւով դեռ արի, գլխով ալեւոր,
Մեծ ծով էր սրատել նորա աշխարհը,
Ոսկի ասացին գիտունք այն դարը:
Ունէր նա երկու մաստաղհաս աղջիկ,
Մինը խիստ տգեղ, միւսը գեղեցիկ:
Մի օր տգեղը ասաց միւսին.
«Երթանք ծովի ափ, քոյրիկ միասին»:

Սիրունը զնաց առաջից տրտում
Տըգեղը ետնից ուս պահած սրտում.
Հաղել թէ ծովի ափին էր հասած,
Իր սիրուն քրոջ գլուխը նա ցած:
Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից.
«Քոյրիկ իմ, քոյրիկ փրկէ ինձ մահից,
Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
Ա՛ն, էն քեզ լինի, սրբաբէ ինձ կեանք»...
- Էն առանց քեզ էլ կարող ես ստանալ,
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի չուսալ —
«Քոյրիկ թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական
Կուտամ քեզ ոսկի սրտի պատուական»
— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկութիւն դուն բնաւ մի չուսալ.
«Քոյրիկ մի թողնիլ դու ինձ անտէրունչ
Քեզ սիրուն փեսայ կուտամ անտրտունջ»:
Տգեղն սիրտը գարձել էր ժէռ քար
Քրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:
Ձկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջկան.
Ջրից հանեց դրեց ափի մօտ
Շատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ:
Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջկան,
Լացեց ու առաւ, դրեց ուսի վրան
Տարաւ իրան տուն այդ անգին գլխոր,
Չօրացուց նորա մարմնի դիփ հեւթը:

Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկերեց
 Քաղցրաձայն լարեր հիւսեց մօպերեց.
 Երբոր ամեն բան պատրաստեց կարգին,
 Գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին.
 Եւր մըտաւ դահլիճ շքեղ գարդարած,
 Տեսաւ տրդեղին փեսի մօտ կանգնած,
 Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
 Հիւրերի առջև քաղցրաձայն երգեց
 «Հնչէ՛ իմ տաւիղ, հնչէ՛ համարձակ
 Հարագատ քոյրս խլեց իմ պսակ
 «Լսէ՛ իմ ծնող, լսէ՛ սիրական
 Հարագատ քոյրս խլեց իմ փեսան.
 Լսէ՛ ժողովուրդ, լսէ՛ անխրուով
 Հարագատ քոյրս գլուխը ինձ ծով»
 Միւս օր դահլիճք խարոյկ շինեցին
 Մահապարտ քրքօջ մէջը գլուխըցին.
 Հուրը սլալաց, աղջիկը կանչեց,
 Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց:

Ռ. Տ. — Գ. Պարսկերէն:

Մ Ա Ր Շ

Մեզ նոր արեւ ծագէ, բացուի լոյս բոցավառ.
 Մեզ առաջնորդ սուրբ սուրբ երէցներ ունինք
 խաչ ու խաչուար.

Զօրավար քաջ Վարդան, դիմենք յառաջ ի
 սուր,

Դիմենք բանալ կենաց շաւիղ Հայեր մեր ա-
 ռաջներ

Հարսանեաց հարսանեաց սուրբ հանդիսարան
 Մեզ նոր ուխտ կանչում է լինիլ փրկիչ կրօնի,
 փրկիչ հայրենեաց.

Հայոց ծաղկունք թողմին հայերք թէ պղծուին
 Մեզնից ցօղ խնկոց բուրմունք կամին
 Զենքեր պատենից մէջ եռ գան կրակ դարձած
 Պարսից արեամբ հանգուցանել խնդրել գրա-
 ցուիս քաջաց.

Նժուգներ խրինջան, գերկեր փորեն առին
 Դիմենք Արտաղ դաշտ, դիմենք Աւարայր
 Մեր Հայրենիք, մեր ազգութիւն, Արօն
 Գալ ժողովուրդ ի սուրբ տօն, հրաւիրել գա-
 մեն Հայս:

ՈՐՍ ԱՐՇԱԿԱՅ

Մեծափառ արքայն մեր
 Ի յորս կամի ելանել,
 Լարեցէք աղեղներ,
 Որպէս մեզ է վայել:

Տիրասէր իշխաններ,
Պատրաստ եղէք քաջօրէն,
Արքայիս դառն ցաւեր
Թո՛ղ անդարձ ցրուեն:

Հնչեցէք փողերը
Անուշաճայն երգերով.
Որս Արշակ այն օրն
Կամի ելանել:

Տառփ ձեռք մեր հնչին
Ի դաշտն Պարսկաստանի
Յուցանել Հայկազանց
Նուանդն ու հօգին:

Յառաջ դուք ընթացէք,
Ո՛վ քաջազունք տալով առօրի.
Արձագանք ձեր օտից
Հնչեսցին տունի, տունի:

ԻՏԱՆԱՅԻ ԱՂԱԿԱՅ ԵՐԳ 1859 ԹՈՒԱԿԱՆԻՅ

«Մեր հայրենիք, թշուառ, անտէր,
Մեր թշնամուց օանակօրն,
Իւր որդիքը արդ կանչում է,
Հանել իւր վրէժ քէն ու օր»:

Մեր հայրենիք շղթաներով
Պայքան տարի կապկապած,
Իւր քաջ որդոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի նոգատուած»:

«Ահա, եղբայր, քեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ,
Արատսուքով լուացի»:

«Նայիր նորան երեք գունով,
Նուերական մեր նշան,
Թո՛ղ փողփողի թշնամու դէմ,
Թո՛ղ կործանուի Աստուրիան»:

«Ինչքան կին մարդ, մի թույլ էակ,
Պատերազմի գործերում
Կարէ օգնել իւր եղբորը,
Զանց չարեցի քո սիրուն»:

«Ահա իմ գործ, ահա դրօշ,
Շուտ ձե հեծիր քաջի պէս,
Գնա՛ն փրկել մեր հայրենիք,
Պատերազմի վառ հանդէս»:

«Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտի մեռնէ.
Բայց երանի՛, որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհվի»:

«Գնա՛, եղբայր, Աստուած քեզ յօյս,
Ազգի սէրը քաջալեր,

Գնահ, թէև չեմ կարող դաւ,
Բայց իմ հոգին քեզ բնկեր»:

«Գնահ մեռեր դու քաջի պէս,
Թող չտեսնէ թշնամին
Քո թիկունքը, թող նա չասէ
Թէ վատ է Խաւարացին»:

«Ասաց, տուեց օրերդ
Իւր եղբօրը մի դրօշ,
Մետաքսից էր, ազնիւ գործած
Ուր երեք գոյն կան օրոշ:

Եղբայրն առաւ և ողջունեց
Իւր սիրական քնքուշ քոյր,
Առաւ զէնքը, սուր, հրացան,
Հեծաւ իւր ձին սևաթոյր:

— Քուրբիկ, — կանչեց քաջ պատանին, —

Մնաս բարեաւ, սիրական,
Այս դրօշակին պիտի նայի
Ամբողջ բանակ Խաւարի:

Նա սուրբ է ինձ, երբ մկրտված
Արտասուքով ու կնքած,
Դու յանձնեցիր ինձ չիչատակ,
Հայրենիքի նուիրված:

Թէ մեռանիմ, դու մի սգար
Իմացեր որ տարեցի
Դէպ ՚ի մահու արքայութիւն,
Իմ հետ քանի թշնամի:

Ասաց՝ վազեց դէպ ՚ի հանդէս
Աւստրիացոց յանդիման,
Իւր արիւնով գնել յաւէժ,
Ազատութիւն Խաւարի:

Ո՛հ, իմ սիրտը կտրատվում է
Տեսանելով այսպէս սէր,
Դէպ ՚ի թշուառ մի հայրենիք
Որ ոտնակոխ եղած էր:

Ո՛հ . . . արտասուք ինձ խեղդում են,
Այլ չեմ կարող բան խօսել.
Չէ . . . թշուառ չէ Խաւարի,
Եթէ կահալք այսպէս են:

Մեր նախնիքը ազգի համար իրանց կեանքը
դոհեցին,
Թշնամեաց դէմ միշտ աներկիւղ զէնքը ձեռին
դիմեցին.

Նրանց առաջնորդ ազգի սէրն էր
Նրանց խրախօսը մեր հաւատն էր
Սրահով նրանք քաջ անունը իրաւամբ ժա-
ռանգեցին:

Ա Ր Ա Մ

Մեր քաջ Հայոց զօրութիւն, } երկիցս.
Վերկացէք, ասաց Արամ.

Առաջեալ բացէք նըշան
Գնանք Հայ լեզուն տարածենք.
Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

Ներքար ոտրուկ Ասորին
Բարբառ գոչէ առաջին
Գլուխն յաշտարակ մեխեցէք
Որ յերկնից սորուի Հայերէն.

Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

Յորդան տուք, զօրք ծն յորդան
Դէպ ՚ի կողմն Արեւմտեան,
Պայաճիս Քաղեայ Տիտան,
Դեք զի տապաստ ՚ի դամբան.

Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

Յորդան տուք, ծն, զօրք յորդան
Տեառք լաշնալիճ աղեղան,
Քրնքուշախօս ամբօխին
Տալ ըզլեզու Հայկական.

Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

Ով չգիտէ Հայերէն

Ոչ ճանաչէ նա զօրէն

Որ բանիւ Հայոց արար

Այս մեծ աշխարհ մեզ համար.

Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

Դ ծովէ մինչև ՚ի ծով
Թող խօսին Հայ բառերով.
Ներհակողին նիզակով.
Յուցէք ո՛հ ասաց Արամ-

Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՅԻՏԱԼԱԿԱՆԷ

Մնացես բարեալ, սէր իմ, սէր,
Հրաւէր մարտից որոտաց՝
Թէ չես քաջ ես ընկեր,
Չ'կայ բաժին ինձ փառաց:

Մի լար, հոգւոյ իմ հատոր,
Գուցէ դառնամ, ո՛հ, մի լար,
Թանկաց մարտին ես ՚ի գու,
Տեսցուք յերկինս մեք զիրեար:

Եղբայրադաւ չէ՞ նախանձ,
Որ բարբոքեալ չիս վառի . . .

.

Մ. Պէշտաւադէ:

ՎԱՐԺԱՏՈՒՆ

«Մայրիկ՝ ինչու այս խեղճը
Ման է գալիս գըջըլտած,
Ոտքը բոբիկ, գըլխաբաց,
Ինքն էլ գըեթէ միշտ հարբած»:
— Ո՛րդեակ՝ դա էլ քեզ նըման
Մե օր տըղայ էր փոքրիկ.
Բայց թողուցին անխընամ
Նորան մօտի վատ մարդիկ:
Զուղարիեցին վարժատուն,
Բարի խրատ չի տըլին,
Մընաց խեղճը անուսում,
Ծուլ ու անգործ բընաւին
Ինքըզ դատէ, բըրէտէն ¹⁾
Օգուտ ունի մեղուանոց.
Նոյնպէս գիտցի՞ր՝ արգէտէն
Երբէք չիկայ շահ մարդոց:
Ա՛յն ժամանակ մեզ կուտան
Մարդիկ հալաւ, տուն ու հաց,
Երբ որ նոքա կ'ստանան
Մեզանից շահ՝ փոխադարձ

¹⁾ Բրէտ, մեղուի նման մի տեսակ ճանձ է,
որ մեղը չի պատրաստում, բայց, ասում են, սիրում
է մեղը զոգանալ փեթակէն: Զիւրէն ստատիկ խոյ-
թում է: ОВОДЪ.

Այս պատճառաւ՝ այդ մարդը
» Ման է գալիս գըջըլտած,
Ոտքը բոբիկ, գըլխաբաց,
Ինքն էլ գըեթէ միշտ հարբած: —
«Մայրիկ՝ չուզեմ ես նըման
Լինել թշուառ այդ մարդուն.
Այսո՞հեաւ ակտ երթամ
Ամենայն օր վարժատուն»:

Գրմանը Քալիպա:

Մ Ա Յ Ի Ս

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին,
Ծառեր, ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
Կապուտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
Ուրախ ու զուարթ առաջ վազեցին:
Տերեւատ ծառի ստուերներէ տակ
Թռչուններն իրանց երգերն են երգում
Կանաչ դաշտերի փափուկ մարգերում
Պէտպէս կենդանիք ուրախ արածում:

ՁԱԳՈՒԿ ԵՒ ԿԱՏՈՒ

Մեր ձագիկը փոսու՞մ նստած քրնում է,
Ա՛խ: խեղճ ձագիկ, հեւանդ ես դու,
Որ չես ուզու՞մ կուտ ուտել:
Ձագն ուտում է (Յ անգամ):

Ձագիկ մեր չար կատուից զգուշացիր,
Նա ունի սուր սուր ճանկեր,
Կարող է քեզ վնասել:
Ձագիկ (Ժռաւ (Յ անգամ):

Յորժամ եղև դարուն՝ արև ծագեցաւ,
Հարաւ հողմն հընչեաց, սառն հալեցաւ,
Երկիր կանանչեցաւ, ծառն ծաղկեցաւ,
Խըմենք, եղբարք, գինի՝ մեզ անոյշ լինի:
Աժէք, խըմենք գինի, բանն Աստուած շինի:
Ո՛վ եղբարք, նստեալ էք ծաղկեալ ծառի տակ,
Ձեռներէդ է գինին կարմիր ու յտակ,
Թասն մէջ անկանի ծաղիկ ըսպիտակ:

Խմենք և այլն:

Առէք կարմիր գինի և լցրէք շուտով,
Բերէք թաղաց դառն սինի սարսուռով,
Ղաթու փլաւ ձգէք մեխակով նըշով:
Խմենք և այլն:

Թող չիման տեղ նստիմք, ջուր լինի և խոտ,
Կարմիր գինի խմենք մէկսմէկի մօտ,
Մնեանց նուերեմք գլարդ անուշահօտ:

Խմենք և այլն:

Վաղին ոչ գետեմք՝ թէ գընչ ճընանի,
Մարդուս կեանքն վայրի ծաղիկ նըմանի,
Որ այսօր բացուել է՝ վաղին անցանի:

Խմենք և այլն:

Նոր դարուն, նոր արև, ծաղիկ շնորհագարդ,
Այսուհետև բացուի մանուշակ ու վարդ,
Ձայն բիւլբիւլին, տատարակին լսէ ամեն մարդ:

Խմենք և այլն:

Այլ և խաղաղութեամբ խըմելն է հալալ,
Ո՛չ հարբել, գուալ և ո՛չ բարկանալ,
Ուրախութեամբ խըմել, սիրով զուարճանալ:

Խմենք և այլն:

Գնա՛, լաց քո մեղքն, Նախաշով Ագամ,
Աշխարքս անցաւոր է, չէ՛ մընացական:
Գուք կերեցէք, խմեցէք, եղբարք սիրական,
Եւ օրհնեցէք զԱստուած այժմ և յաւիտեան:

Ագամ՝ Նախաշով, աշխ:

Ե Ր Գ

Յիշեսցուք ՚ի գիշերն զանուն քո Տէր:
Բղխեսցեն սիրտք մեր զքան բարի և լեզուք մեր
պատմեսցեն զգործս երկնաւոր Թագաւորիդ:
Ի մէջ գիշերի յարուցեալ խոստովանեսցուք
գթեզ Տէր:

Ձաղօթս մեր տացուք քեզ Տէր ՚ի գաւիթս
քո ՚ի մէջ նոր երուսաղէմի:

Ի գիշերն համբարձցուք զձեռս մեր սրբու-
թեամբ առ քեզ Տէր:

Ի ձայն գոհութեան ամենայն հոգիք օրհնե-
ցէք զՏէր:

Ձարթիք փառք իմ, զարթիք, և ես զար-
թեայց առաւօտուց, ալէլուիա¹⁾:

Ձարթիք ընդ զուարթունս, մանկունք վերինն
Սիօնի, ալէլուիա:

Ձարթիք, որդիք լուսոյ, ՚ի յօրհնութիւն հօրն
լուսոյ, ալէլուիա:

¹⁾ «Ալէլուիայ» կամ «ալէլուիա» բառ եբրա-
յեցոց «հալէլուեալ»։ Ալէլու նշանակում է. գովե-
ցէք. եա, եա, նշ. — զՏէր կամ զէն, ալէլուիա.
օրհնեցէք զԱստուած, կամ զովեցէք զՏէր (Երզ
փառաբանութեան)։

Ձարթիք, փրկեալք արեամբ, և տուք զփառս
փրկողին, ալէլուիա:

Ձարթիք, նոր ժողովուրդք, նոր երգս առեալ
նորոգողին, ալէլուիա:

Ձարթիք, հարսունք հոգւով, սալսեալք գա-
լոյ սուրբ փեսային, ալէլուիա:

Ձարթիք վառեալք լուսով ըստ իմաստուն
սուրբ կուսանացն, ալէլուիա:

Ձարթիք, պատրաստեցէք իւր լապտերաց,
ջերմ արտասուս, ալէլուիա:

Ձարթիք և մի ննջէք, նման լիմար կուսից
նիւհէք, ալէլուիա:

Ձարթիք, երկիր պազցուք և արտասուօք զայս
ասացուք, ալէլուիա:

Ձարթիք, ընդէր ննջես Տէր, մի մերժեր զմեզ
խալառ:

Արբ Տէր օգնեա մեզ, տացուք անուանդ քում
զփառս:

Այժմ և յաւէտ Հօր, և Որդւոյ, և սուրբ Հոգ-
ւոյն, ամէն:

Ձարթուցեալքս ՚ի զբաղմանէ գիշերային հան-
գասեմէ:

Շնորհացէ մեզ մարդասէր Տէր միթարու-
թիւն և ՚ի սփոփանս եկեղեցւոյ:

Ահիւ և զողութեամբ կացցուք ՚ի յաղօթս:
Եկեալ խոստովանեսցուք զանցանս:

Եւ գտցուք ՚ի Քրիստոսէ գթաւութիւն և դմե՛ծ
գողորմութիւն:

Ներսէս Կլայեցի, Խալկոպոլիտ ամենայն Հայոց:

ՍՈՒԳ ԴՍՏԵՐ ՅԵՓԹԱՅԵԱՅ

Յաւաւօտ կենաց Կուսանիս,
Յարշալոյս աւուրց անմեղիս,
Խորշակ մահուան տարածի,
Ա՛խ, լոյս աչացս սրակասի:

Ա՛յ ծանօթ լերինք և հովիտք,
Ա՛յ սպիծաւ դաշտք ծաղկափթիթք,
Ահա՛ ՚ի ձէնջ հրաժարիմ,
Փութով երթայց ՚ի շիրիմ:

Լացէք զիս, ո՞վ անտառք, բլուրք,
Լացէք հարք, մարք, եղբարք և քորք,
Զիս փոյթ գենցէ սուր ուխտին,
Յօդուածքս այժմէն սարսափին:

Արեւն իմ է գին փրկութեան,
Դիցամուր տանն Խորաշէլեան
Մեղապարտքն ազատ մընան,
Անմեղ կեանք իմ չբանան:

Մայր իմ, ա՛ն զու մի շատ ցաւիւր,
Հօրս ուխտին բնաւ մի ներհակիւր:

ՅԱստուած բարձրեալն գոյս քօ դիւր
Ի՛նք զգարդս իմ, մի տըխրիւր:

Դուք դստերք սոհմին Յափօլբեան,
Շուրջ զինև կացէք միաբան,
Երգեցէք գերզս հարսնութեան,
Միշտ աօնեցէք զիմ վախճան:

Աստուած մե՛ծ՝ փառք Խորաշէլի,
Բնիալ զիս երբ գհօտ կընդրիլի,
Իբրև գգոհն Աբէլի,
Իբրև գորդին Սարբայի:

Բարունեաց վրձիւ համաճայն
Ո՛չ կարաց տալ մահուս խափան,
Լիւր դու, Տէր իմ, օգնական,
Դու հեշտ արն զիմ վախճան:

Եզիկեւոյս ծընողք ցաւալի
Մնացեն առանց գաւաղի,
Տէր, տնւր, նոցա սերտ արի.
Մեղմեան գմորմոք դառն վրչալի:

Աւանիկ՝ երամք հրեշտակաց
Առ երկնիւք կան թեւատարած,
Զիս հրաւիրեն յԱդին բաց,
Զիս կոչեն հարսն Հօր փառաց:
Նըկարեն քօղն իմ հարսնութեան
Փոխարիլի ՚ի սպտան թաղման:

Իմ սքանազարդ հարսնարան
 Եղև այս խոր գերեզման:
 Յուզե՛ք ինձ գեթ մահու գործի,
 Ձսուրբ գէն զոհեա արժանի,
 Արդ՝ ողջ լերուք, սերելիք,
 Օրհնեսա՛լ է Տէք, պիղծ են զեք:

Յ. Վ. Ալաբաբեան:

Շուշան ջան, քե համա՛ կենքս կէս էլաւ,
 Քու սրտի շահելը վուչինչով չ'էլաւ,
 Ի՛նչ գէթ իմ արի քի ասան, իմ հոքնս,
 Վաւաներդ կու նընգնիմ՝ մեղայ գուքամ քիդ:
 Ետէնց էլ քարեօրտ՝ չիս պիտի ըլի,
 Անմիղ տիղը մարթուս՝ հալ ու մաշ անի,
 Ի՛նչ իս ասում իժում՝ քու խրճարտանքիդ,
 Թէ՛ վուր մատաղ անիս գլուխս՝ պատկըրքիդ:
 Ի՛նչ կուլի մէ՛ ձէն տաս՝ օվ իմ հոքէհան,
 Մէ՛ սիրտս խիթարիս՝ չը դադիս էթքան.
 Քու անուշ բերնեմէն մէ՛ համով խօսին,
 Չարչարանքիս զիզն է՝ իմ բախտիս հիմքն:
 Աստու՛ւ սիրունութիւն՝ քե էնգուր էրիտ.
 Վուր օղորմած ըլիս՝ պարուն սերելինիդ.
 Վարցի կօնիս, աչի լուս, մէ՛ տեսութիւն գաս,
 Է՛ս ջուրը տարածիս, մէ՛ համբուրել տաս:

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Ո՛հ, Խնչ անուշ և ինչպէս գով
 Առաւօտուց վընչես հովիկ,
 Ծաղկանց վրձնայ գորգուրարով
 Եւ մաղերուն կուսին փափկիկ:
 Բայց չես հովիկ իմ հայրենեաց,
 Գնան անցիր սըրտէս ՚ի բաց:

Ո՛հ, Խնչ աղու և սրտագին
 Ծառոց մէջէն երգես թռչնիկ,
 Սերոյ ժամերն ՚ի յանտառին
 Բղմայեցան ՚ի քոյ ձայնիկ.
 Բայց չես թռչնիկ իմ հայրենեաց,
 Գընան երգէ՛ սըրտէս ՚ի բաց:

Ո՛հ, Խնչ մըմունջ հանես վրտակ
 Ականակիտ և հանդարտիկ.
 Քո հայելոյդ մէջ անտալի
 Նային զերենք վարդն ու աղջնիկ.
 Բայց չես վրտակ իմ հայրենեաց,
 Գնան հոսէ սըրտէս ՚ի բաց:

Թէպէտ թռչնիկն ու հովն Հայոց
 Աւերակաց շրջին վերայ,
 Թէպէտ սղտոր վրտակն Հայոց
 Նոճիներու մէջ կը սողայ,
 Նոքա հառնչք են հայրենեաց,
 Նոքա չ'երթան սըրտէս ՚ի բաց:

Մ. Պէշկէլուշեան:

ՎԱՐԴԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱ ԶՕՐԱՅ ԵՐԳՐ

Վ ա ը դ ա ն.

Ո՛վ Հայկազունք, ո՛վ ղիւցազունք,
Ահա ձեզ նոր հանդիսարան.
Բացէ՛ք աչքերդ, հերիք ննջէ՛ք,
Տարիք դարեր են անցաւիւն:

Զ օ ը ա կ ա ն ք.

Մենք սրտորաստ ենք, մենք ուխտել ենք,
Մեր կեանքը զո՛հ բոլորանուէր
Մատաղ անել Հայոց ազգին,
Նորա լեզուին և կրօնին:

Վ ա ը դ ա ն:

Առէ՛ք սուրբեր, նեա ու ու անեղ,
Ելէ՛ք ընդդէմ ձեր թշնամեաց.
Ձեր հաւատը և ձեր ազգը
Պաշտպանեցէ՛ք յօտար ազգաց:

Զ օ ը ա կ ա ն ք.

Հայ ղիւնուրի կեանքը դառն է,
Երբ որ սրարաւ տանն է նստած,
Մեզ աստարէզ անմահ փառաց
Կռուի դաշուն է նշանակած:

Վ ա ը դ ա ն.

^{III} Հայ գօրականք, ձեր նեաերը
Կապարճից մէջ հերիք մնան,
Ձեր երկիրը Պարսից ոտից
Ընդէ՛ր լինի այդպէս կոխան:

Զ օ ը ա կ ա ն ք.

Մենք սրտորաստ ենք, մենք ուխտել ենք
Մեր սուրբ երկրից հալածական
Առնել անկրօն Պարսից ազգը,
Փրկչի խաչն է մեզ օգնական:

Վ ա ը դ ա ն.

Հայոց հովիւք, ձեր ոչխարները
Է՞ր սար ու ձոր թափառական
Գազանաց ճանին ընկած ողբան,
Է՞ր չ'լսէք նոցա կական:

Զ օ ը ա կ ա ն ք.

Մենք սրտորաստ ենք, մենք ուխտել ենք,
Աւետարան խաչ 'ի ձեռին,
Առաջնորդել Հայոց ազգին,
Պի ժամ սրբոյ սրտերագմին:

Ա. Ղ. Օ. Թ. Ք.

Ո՛վ Տէր մեր Աստուած,
 Լէր մեզ ողորմած,
 Դու ես լոյս լուսոյ,
 Մեր հոգին զօրացն՝ յաւիտեան:
 Ո՛վ Տէր դու մեր Աստուած,
 Ո՛յժ տուր բազկից,
 Վանենք ոսոխք,
 Փահենք Կրօն.
 Աստուած, մեր հոգին
 Զօրացն՝ յաւիտեան:

Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ ՄԱ.Ղ.Թ.Ա.Ն.Ք.

Ո՛վ Հայր մեր Աստուած,
 Մեշտ բարի և գրթած,
 Կեցն՝ Հայութիւն:
 Մե՛ թո՛ղ, Տէր, մեզ իսպառ՝
 Անխընամ և թշուառ,
 Դու միւսանդամ պաշտառ
 Արն Հայութիւն:
 Տէր, մեզ գրթն Դու կրկին,

Տուր հոգի իմ ազգին
 Միաբանական
 Որ Քո փառքիդ համար
 Դարձեալ դէպի արդար
 Դընանք ճանապարհ,
 Քեզ պաշտել ազատ:
 Մաքրել, Տէր, Հայի
 Եւ սիրտ և հոգի
 Հոգւոյդ կրակով,
 Որ ճշմարտութիւն զգան,
 Եւ զուգութիւն
 Կտալէ ազգութիւն
 Ամուր շաղ կապով:

Յովնանէն Քուշմէսէանց:

ԵՐԳ. Ա.Ռ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ո՛ղջոյն ընդ քեզ, Հայաստան,
 Մեր դիւցազանց գերեզման.
 Ողջոյն
 Պսակեալ փառօք հայրենի:
 Երկենք խրկէ Քեզ հրեշտակ,
 Բիւր վարդք ծրլին ոտքին տակ,

Իւր մէկ նայուածքն երկնագեղ
Քու արտասուացոյ ըլլան դեղ:

Ո՛հ, ինչ անուշ նրագներ
Պիտի հնչեն սոխակներ,
Երբ քու ճակատըդ պսակէ
Ծաղկէոնեան դափնիէ:

Մանուկն յորոց կը խաչտայ,
Եւ ծերունւոյն սիրտ ցնծայ.
Երբոր նշուք կը ժպտին,
Հայ աստեղաց նորածին:

Ո՛հ, շերմացդ քով ալ հանգչի
Անմահութեան վեհ ոգի.
Մինչ զուարթունք ՚ի բարձանց
Պսակս սփռեն հայկազանց:

Փափուկ մատունքդ թո՛ղ զրօշմեն
Այն տառերով ոսկեղէն.
Մեր սրտին մէջ «սէր և լոյս»,
Մեր հոգւոյն մէջ «կեանքն և յոյս»:

Քու վշտերուդ փոխանակ
Երկինք կանգնեց յաղթանակ.
Քու վէրքերուդ ալ դարման՝
Քեզի ծրէնք շնորհեցան:

Ա. Յ. Այվազեան:

ՀԱՐՔԱԾ ՄԱՐԴՈՒ ԵՐԳ

(Դերմանականից):

Ուղիղ գնեսունից ես տուն եմ գընում,
Փողոց, այ փողոց, էդ թնչ եմ տեսնում,
Աջ գնամ թէ ճախ՝ ծուռ են երկուսն էլ,
Փողոց, տեսնում եմ՝ դու էլ ես հարբել:

Լուսին ջան՝ ուէլըդ ինչք է ծրած,
Մէկ աչքըդ կապուել, միւսը կէս բաց.
Դու էլ ես կոնծել, այ դու անամթ.
Ամաչքը ինձնից, վաղուցուան ծանթ:

Բա՛ հստեղ հստեղ,—տե՛ս լապտերներն էլ
Չեն կարող ուղիղ ոտքի վրայ կանգնել,
Մէկ պարզ են վառվում, մէկ՝ սաստիկ խաւար
Կամ թէ՛ պատից պատ կըպչում անդադար:

Ախրէ՛ր՝ էս գիշեր ամենքն են հարբել,
Ի՛նչ բան է մենակ մենակ ծո՞մ պահել,
Չէ, էդ կը լինի խտակ դրժութիւն,
Ուրեմն՝ նորից նոր դառնամ գնեսուն:

Գ. Դարբինեան:

Ո՛վ դու Հայ աշխարհ, աշխարհ եղեմեան,
Հայ մարդոյ համար վայր նուիրական.
Է՞ր քո որդւոց մէջ դաւաճանք ծնան՝
Հայ մարդոյ սրտին գեեւ սև նշան:

Տիգրան, Մեհրդատ, նաև քաջ Վարդան
Քո գոռ թշնամեաց թնչալէս դէմ կենան,
Եւր փառնակ, Վասակ, մատնիչ Մեհրուժան
Խրեանց հայրենեաց լինին դաւաճան:

Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան.
Մեթէ սա է Պարսկաստան,
Որի սրտակերն է Սօդոմ և Գոմօր,
Ընտանի կեանքն է Բարէլոնեան խմոր.
Ձէ, չէ, չէ, չէ, չէ, սխալ է,
Մեր աշխարհն այլ է, մեր աշխարհն այլ է:

Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան.
Մեթէ սա է Յունաստան,
Որ իր բռնութեամբն գերել է աշխարհ.
Յղգի ճիգն ու ջանքն չաւտեան կործան.
Ձէ, չէ, չէ, չէ, չէ, սխալ է,
Մեր աշխարհն այլ է, մեր աշխարհն այլ է:

Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան.
Մեթէ սա է Տաճկաստան,

Ուր իրաւունքից կանայքն են զրկուած.
Կանանոցի մէջ կենդանի թաղուած:
Ձէ, չէ, չէ, չէ, չէ, սխալ է
Մեր աշխարհն այլ է, մեր աշխարհն այլ է:

Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան.
Մեթէ սա է Պրանգստան,
Որ իր ճոխ զգեստօք տիրել է աշխարհ
Լուսաւորութեամբ առաջինն է նա:
Ձէ, չէ, չէ, չէ, չէ, սխալ է
Մեր աշխարհն այլ է, մեր աշխարհն այլ է:
Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան,
Ահա սա է Հայաստան,
Որ իր քաջութեամբ հաւատն ու կրօն
Պահպանել է մինչև ՚ն ցայսօր
Հն, հն, հն, հն, հն, ճիշտ է
Մեր աշխարհն այլ է, մեր աշխարհն այլ է:

Մ. Փ.

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒ

Ո՛վ մեծաքանչ դու լեզու,
Ո՛վ հեշտ բարբառ մայրական,
Փափկահնչիւն քո բառերուդ
Նման արդեօք այլ տեղ կան:

Դու որ նախ ինձ հնչեցեր,
Նախ սիրոյ, ո՛հ, հեշտ խօսքեր,
Այն նախ զքեզ թոթովես
Դեռ իմ մտքէն չէ ելեր:

Ի՛նչ դառն վիշտ է սրտին,
Երբ օտար տեղ ու լեզու
Բռնի իրեն զիս կը քաշեն,
Արտէս արևն կը հեղու:

Ո՛հ, զայն օտար ես սրբել
Բնաւ չեմ կարող ՚ի սրտէ
Չէ, այնչէ իմ քաղցը լեզու,
Որ սիրով զիս կ'ողջունէ:

Մայրենի անուշ լեզու,
Կենաց անաստան, կենաց յաւիտ,
Կենաց միշտ լեզուդ դու հայկաւրժան,
Կենաց ծաղկալից, ծաղկաւէտ:

ՄԱՂԹԱՆՔ ԱՌ՝ ՏԷՐ

Ո՛վ Տէր Աստուած, լո՛ւր մեր բարբառ,
Ուղղեալ սրտէ միշտ վըշտահար,
Փութմ, գըթմ Հայոց թշուառ,
Մի օտարաց լիցին աւար:

Նայեանց տըխուր աւերակաց,
Մեր հարց անշուք լըքեալ շերմաց,
Ա՛խ, Հայաստան, մայր սրգապգեաց:
Ի թիւր հաւաչս կոծէ ՚ի լաց:

Ուր Հայրենար տքնին սանդուխտ,
Ո՛հ, բնդ տարվաչոյ բազմակարօտ,
Չունին սաշտպան մերձ ՚ի կորուստ,
Ի վտանգս կրեն հարուածք անգութ:

Տո՛ւր շունչ քոյդ Հայ որդւոց համայն,
Ի չիք դարձցին վաշ սոսիւք չար. (ւերժ,
Եւ ՚ի կրօն սուրբ Հայք Հայաստան կեցցեն չա-
կացցեն նրայժառ, կացցեն սրայժառ:

Վարձա՛մ վ. Մանուկ:

Ո՛հ, ինչ քաղցը բան,
Ըլլալ գինուորական,
Սուրն ՚ի մեր ճեւրն,
Հայրենեաց սաշտպան:

Տրա լա, լա, լա, լա, և այլն:
Ո՛հ, ինչ անուշ բան,
Ըլլալ ուսումնական,
Կրնալ հայրենեաց,
Արդ ծառայել:

Տրա լա, լա, լա, լա, և այլն:

Ո՛հ, ինչ անպէտք բան,
Ըլլալ ուսումնատեսաց,
Եւ մեր հայրենիք
Պանդուխտ հալածել:
Տրաւա, լա, լա, լա, և այլն:

(Յ աւ և լ ու ա ծ)

Ո՛հ, ինչ անգին բան,
Ըլլալ կոնծաբան,
Կոնծել միշտ անխող,
Թափառել անբան:
Տրաւա, լա, լա, լա, և այլն:
Ո՛հ, ինչ դժուար բան,
Ըլլալ թղթաբան,
Տարուել միշտ փողը,
Գլխուն տալ հողը:
Տրաւա, լա, լա, լա, և այլն:

Յ Ա Ղ Թ Ա Կ Ա Ն Ե Ր Գ

(Մարշ Կապուիտն Ի-նի):

Ո՛վ երջանիկ օր անկու չար Շապուհ,
Հայոց աշխարհի անհաշտ թշնամին,

Այժմ վատ սարսիկ ու թշուառական,
Պիտի հնազանդի մեր արի սրին:
Կեցցէ վեհ Արշակ, քաջ, առիւծապօր,
Կեցցես լաւսեան, ո՞վ դու մեր արքայ,
Դեռ քո սէս ոչ ոք չէ եղել հօր,
Մատաղ քեզ մեր կեանք՝ երկինք են վկայ:

Ողջոյն տուէք իմ հայրենեաց
Կիսակործան տաճարներուն,
Ողջոյն տուէք աւերակաց
Արարատի գաւառներուն:
Ողջոյն տուէք Աւարայրի
Արիւնաների սուրբ վայրերուն,
Ողջոյն տուէք տխուր լուսնին,
Որ լուսացնէ սև շիրմներուն:
Ողջոյն տուէք սրանդուխտ հայոց
Թշուառ հայուն, հայուն, հայուն,
Ո՛հ, ձեռք տուէք, սհ, սիրտ տուէք
Հոգի տուէք անկէալ հայուն:
Ողջոյն տուէք ոլոր մոլոր
Մոլոր վազող զետակներուն,
Ողջոյն տուէք սղափոր բոլոր,
Ազի լեզի աղբիւրներուն:

Ողջուն տուէք ՚ն հող իջած
Արքայական սլաքառներուն,
Ողջուն տուէք գեանատարած
Սրբոց անբիծ մասունքներուն:

Ողջուն ծաղկանց տուէք խումբ խումբ
Որ կան թաղուած հովիտներում,
Ուր հայ սոխակ թումբ է ՚ն թումբ
Կեանք կը խնդրէ դեռ շատերուն:

ԱՂՕԹՔ ՄԱՆԿԱՆՅ

Ո՛վ, երկնքի երկրի տէր,
Դու մեր բարի Հայր.
Խնդրում ենք քեզ, մաղթանքներս բնդունիլ,
Եւ շնորհիւ բարի միտք,
Որ լաւ ուսանինք,
Եւ բարի լինենք:

Վ. Ե Ր Զ Ի Ն Վ. Ա Ր Դ

(Գերմանականից):

Վերջին վարդ, վերջին վարդ,
Սիրականիս վերջին դարդ,
Նա քեզ հանեց իւր կրծից, } կրկնէ:
Ինչ պարգևեց, վերջին վարդ:

Մանկութեան ոսկէ ժամերն
Անցել են անդառնալի,
Կորած սիրույ լիշատակ, } կրկնէ:
Դու ես միայն, վերջին վարդ:
Գարնան օրերն անցել են,
Տօթ մմառն է՛լ ինչ էրում,
Մեշտ սպասում եմ քու տեսքին, } կրկնէ:
Դուն ամառուայ վերջին վարդ:
Երջանիկ կեանքիս օրերը
Յաւ են դառել առաջիս,
Ուրիշ օրեր, ուրիշ կեանք } կրկնէ:
Մեռքս բերել, վերջին վարդ:
Շատ չե տեսի՛լ կրացուի
Առաջիս սե գերեզման,
Էս աշխարհից միայն քեզ } կրկնէ:
Հաստ կ'առնում, վերջին վարդ:
Բ. Պարմենիան.

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

«Մեր քաջ Հայոց զօրութիւնը» երգի եղանակով.

Վարդան մեր քաջ գօրավար,
Թուրք ձեռին ոսկէվառ,
Կանչում է իւր քաջերին,
Ջարդել գլուխ Յազկերտին:

Հայոց գօրքերն դունդագունդ,
Մեծարարառ, դուռով թունդ
Հաւաքվում են Արտաշատ,
Մայրաքաղաք մարդաշատ:

Հայոց գօրքերն անհամար,
Դրօշակներով են սրայծառ,
Ամեն կողմից շտապած՝
Վազվզում են կատաղած:

Ղեռնդեանց խումբը անմահ,
Անվախ, անդուլ և անահ,
Խաչը բռնած Քրիստոսեան,
Բորբոքում են գօրքն Հայկեան:

Կանայք համեստ, աննման,
Վառված սիրով աստուածեան,
Դուրս են թռչում օրներեց—
Վազել դաշտը ծաղկալից:

Քաղցրախօսիկ և սիրուն
Օրիորդներ փափկասուն,
Ոսկէ ձրգում են շորեր,
Հագնում են սուր մահարեր:

Փռռք և սլարձանք յաղթական
Քեզ սիրելի ազգ Հայկեան,
Որ քո սիրով բորբոքիչ
Միշտ եղել ես քաջ Փրկիչ:

Դէ, գնացէք, առիւծներ,
Ո՛վ աչքի լոյս, քաջ Հայեր,

Ջարդեցէք գօրքն Պարսկական,
Դըժէք գետին անկենդան:

Դէ, դուրս թուէք ասպարէզ,
Ախոյաններ, քաջապէս,
Փշրեցէք դուք կատաղած
Սրեր, թրեր թշնամեաց:

Ս. Շահադէպեհյ:

ԵՐԳ. ԱՅԱԳԱՎԱՅ

Վառեց երկինք իւր լապտեր
Աւագակաց համար,
Հնչեն հողմունք փոթորիկ,
Աւագակաց համար,
Մեր պալատն է անտառ:

Խ մ բ ա պ ե տ.

Երբ—որ մեռնիմ, ո՛վ բնկերներ,
Գինիներով խօսք խուէք որ՝
Լե բաժակներ ձեռներեղ
Գաք ու պարէք շերմիս բոլոր.
Եւ առ ի գոհ մեծ քառութեան՝
Հոգւոյս լարի պաղատելով՝

Պիտի ցողէք իմ գերեզման գինիներով,
Գինիներով հարիւր բաժակ,
Գինիներով հարիւր տակաւ,
Գինիներով, գինիներով:

Վարժարան և գէնք, վրկնայ է Աստուած,
Նրկուորեալներ են՝ մի մէջքից ծընուած.
Ուստի, ով սոյնը ջոկ ջոկ կ'իմանայ,
Հայութեան առաջ կը մեղանչի նա:

Ի՞նչն լոյս ածաւ գերբն, արհեստրն,
Նրեխան կասէ՝ երկաթի գիւտն.

Ուստի, մի սուրբ միտք օգն կը ցընդի,
Նթէ պողպատն նրան չ'առաջնորդի:

Արդեօք Ներսարան գիտութեան շիորհով
Իմացում անդէնք ասրելի հաշտ, սիրով,
Ուստի, Ասիան զըրկիւ վահանից՝
Ողջ մին է հոգին անճատել մարմնից:

Ո՞վ ազատուեցաւ՝ զինագուրկ գոլով
Առիւծի թաթից՝ քարոզ կարդալով.
Ուստի, ամենայն վարժարան, վարժոյ՝
Սրկիւյի առաջ՝ է խախուտ ամբոյ:

Ի՞նչով խաչկալն գերծաւ վրտանգից՝
Վարդանանց սըրով, որ խաչին էր կից.

Ուստի, դրսւրութեան հայ դրօշակի վրայ
Պիտի ծածանի այբուբէն և գրահ:

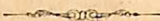
Ի՞նչու Տէտոնը իր վարժոցումն
Պարտադիր արել գինամարդումն,
Ուստի, Վոսիորցին, երբ վարժոց գրծէ,
Թո՛ղ հրահանգի մէջ գինախաղ մուծէ:

Ո՞ր Լատին կամ Յոյն համաշխարհատէր՝
Գաջ գորավար չէր և իմաստասէր.

Ուստի, խօսում է պատմութեան տառն,
Թէ անսուր չի գայ լուսեղէն դարն:

Զուր է տաճկահայն շաղբել ինքն իրան,
Թէ՛ նախ վարժարան, ասին գինարան.

Ո՛հ, մինչև չեմք բարւոք կը թըրջի,
Հիւանդի հոգին խստաւ կը թըռչի:

ՕՐՀՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ

Տէր՝ կեցո՛ դու գՀայս,
Նւ արո՛ն զնոսա պայծառս.

Կեցո՛ գՀայս.

Զողորմութիւնդ վերին
Հաճեաց ձօնել նոցին,

Զի նովիմք մարթացին

Ապրել յատիս:

Ո՛վ Տէր մեր, Տէր, փութն,
Ջազգ մեր համայն փրկես
Դ թշնամեաց,

Կախն գաշս նոցուն,
Հնազաւորսն զքուն
Եւ զազգ մեր սրտասուն

Արն հօր:

Դ քո իջեալ տեղի
Չաթոռն Հայրապետի

Մեր հաստատեն,

Զերկարութիւն կենաց
Հօր մեր ստառած - ազգեաց
Շնորհէն Պետին մեր հարց,
Որ զմեզ հովուէ:

Մ. Թադեւսեան:

ԱՂՕԹԻ ՎԱՍՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

Առ արժանապատիւ Սարգիս Վ. Թադեւսեան:

Ա.

Տէր, կեցն՝ զՀայաստան,
Լուր գորդւոցն առ քեզ աղերս.

Տէր, կեցն՝ զՀայաստան,
Յարն զնա նոր յւրն աւերս:

Յերր, Աստուած հրօր, Աստուած Գրեգորի,
Աստուած զոր կարդամք Դ խորոց սրտի,
Թողունքս զի զմեր հայրենիս թըշուառ՝
Սուր, հեռ. և հերձուածք առնուցուն յաւար:

Բ.

Տէր, կեցն՝ զՀայաստան,
Լուր գորդւոցն առ քեզ աղերս.

Տէր, կեցն՝ զՀայաստան,
Յարն զնա նոր յւրն աւերս:

Տես, օտարք անգութ աչակն զմեօք առնեն,
Եւ ըզսրբութեամբք մեր թըշնամանեն.
Բայց մեք էրբ Դ քոյդ հովաքսք Դ սէր.
Ո՛չ և Դ մահու գրեզ սաշտեմք Դ ստուեր:

Գ.

Տէր, կեցն՝ զՀայաստան,
Լուր գորդւոցն առ քեզ աղերս.

Տէր, կեցն՝ զՀայաստան,
Յարն զնա նոր յւրն աւերս:

Տէր, Տէր, զու զմերս օրհնեա զուղղութիւն,
Որ Դ Գրեգորի սրբեալս եմք արին.
Դու զնորուն սահեա հաւատս անսասան,
Եւ զԱթոռն իւր սուրբ Դ Հայս յաւիտեան:

Դ.

Տէր, կեցն՝ ըզՀայաստան,
Լուր գորդուցն առ քեզ աղերս.

Տէր, կեցն՝ ըզՀայաստան.

Յարն գնա նոր լիւրն աւերս:

Իբր գգարնանի ցօղ 'ի սիրտ եղբարց
Մաւալեան գսէր, հեղ գոգի մեր հարց,
Եւ ի ջահ լուսոյ նոցա տանր ըզմեզ,
Իբր ըզհօտ յարօտըս քօ 'ի Կազէս:

Ե.

Տէր, կեցն՝ ըզՀայաստան.

Լուր գորդուցն առ քեզ աղերս.

Տէր, կեցն՝ ըզՀայաստան.

Յարն գնա նոր լիւրն աւերս:

Ո՛հ, շատ խիկ աղէտք ծանրացան 'ի մեզ,
Շատ խիկ մահ 'ի մեզ հաշուէ ողջակէզ...
Տէր կենաց, յերկիր մեր, անբաւ տապան՝
Արկ գշունչդ և կեանս առցէ Հայաստան:
Խորեն Ե. Գալֆայեան:

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅԿԱՅ

Յնծացէք, լերինք Արարատայ,
Յնծա՛, Հայաստան, երկիրդ Հայկայ,

Յնծա՛, ցնծա՛, ցնծա՛, ցնծա՛,

Յնծա՛, Հայաստան, երկիրդ Հայկայ:

Մեր նախնեաց անմահ անուաները
Պարծանքով լիշեն մեր սերունդները.

Յնծա՛, ցնծա՛, ցնծա՛, ցնծա՛,

Յնծա՛, Հայաստան, երկիրդ Հայկայ:

Սրբեցէք քնարի լարերը ժանդոտ,
Ելէք Հայաստան երգով եռանդոտ,

Յնծա՛, ցնծա՛, ցնծա՛, ցնծա՛,

Յնծա՛, Հայաստան, երկիրդ Հայկայ:

Ա. Ղ. Ք. Ա. Տ. Կ. Ի. Ն.

(Գաղղիւրէնից):

Յուրաք փչեց, ձմեռ սաստիկ.
Ձիւնը ծածկեց գետինը,
Ամենայն մարդ մտաւ իւր մուռն,
Պատասխարվիլ ցրտիցը:

Ժամի զռնում զողզողալով
 Կանգնած է մի աղքատ Լին.
 Նորա հանգերձը սլատառ սլատառ,
 Չունի շապիկ իւր հագին.
 Անհամարձակ նա իւր ձեռքը
 Պարզում է անց կացողին —
 «Ողորմութիւն արէք, պարոն,
 Անտուն, անտէր աղքատին»:
 Ձեզ, սիրելիք, ասեմ ուլ էր
 Այս խղճալի աղքատը,
 Այն ցրտումը ոտարորիկ
 Կանգնած, ժամի զռնումը.
 Շատ ժամանակ դեռ չէ անցել,
 Երբ նա փառքով ու սլատուով
 Ման էր գալիս փողոցներում
 Իւր սեպհական կառքերով.
 Այժմ, վախով նա իւր ձեռքը
 Պարզում է անց կացողին —
 «Ողորմութիւն արէք, պարոն,
 Անտուն, անտէր աղքատին»:

Մինչ թատրոնում յայտնվում էր,
 Մինչ խոսում էր հանգիստում,
 Դադարում էր թէատրոնը,
 Նա դալինիք շատ էր հնձում.
 Ժողովուրդը հաւաքվում էր
 Մօտ թատրոնի պառզամբին,

Ձէր կշտանում նայել նորա
 Քնքոյշ, չքնաղ երեսին.
 Այժմ նորան չեն ճանաչում,
 Մոռացել են բընաւին —

«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
 Անտուն, անտէր աղքատին»:

Ամենայն օր նորա դռնում
 Կանգնած էին շատ կառքեր.
 Միշտ հափկերոյթ, ընթրիք, գինի,
 Նուազարան ու տաղեր.

Ամենայն օր ցանկանում էր
 Լինի ճորան բարեկամ.

Ամենայն ժամ նորան բաց էր
 Շուալ քսակը մեծատան.

Այժմ զրկված ամեն բանից,
 Չունի անգամ հացի գին —

«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
 Անտուն, անտէր աղքատին»:

Ամենայն օր իւր մարմինը
 Անուշահոտ ջրերով
 Լուանում էր, մազը սանրում
 Կրիւլի սանրով.

Նա հագնում էր բեհեզ, կերպաս,
 Դիւալի, լժաւիշ թանգազին.

Նա չգիտէր ինչ ասել է
 Արծաթի կարօտութիւն.

Այժմ անլուայ, մագերն արձակ,
Զունի հագուստ թէև հին —
«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
Անտուն անտէր աղքատին»:

Նորա շքեղ ննջարանում
Բնակվում էր Աստղիկը,
Նորա որդին փայփայում էր
Նորան ամբողջ գիշերը...

Ախտաբորբոք երիտասարդք
Իւրեանց անձը երջանիկ
Կը հաշուէին, թէ լինէին
Նորա ձեռքում խաղալիք...

Այժմ փողոցում քնում է նա
Խոնաւ պատերի տակին —

«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
Անտուն, անտէր աղքատին»:

Ժամի դռնում նա կանգնած է,
Աչքերը կրք, վեգը ճուկ.

Նորա նախկին բարեկամքը
Զեն ասում նորան, «Խղճուկ,
Ե՛կ դու մեր մօտ, մեք կ'ամօքենք
Քո վեճակի դառնութիւն.

Կը թուլացնենք ճակատագրիդ
Խիստ հարուստի սաստկութիւն»:

Նա տանում է տառապելով

Այս սոսկալի վշտերին —

«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
Անտուն, անտէր աղքատին»:

— Կոն Լեւոնուհի (Սիւնյէ Կոն Լեւոնուհի):

ՕՐՈՐԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Քրնէ, քրնէ, եմ հայրենիք,
Իմ կաթոգին Հայաստան,
Ես քեզ օր օր կ'ասեմ մեղմիկ,
Որ չը զարթիս անգուման:

Քանի՞ դարեր այդ խոց քունը,
Քեզ կաշկանդել, կապել է,
Քրնի սերմունք, ասես, Մորփէն,
Լօկ քու վրայ թափել է:

Եւ լինչ զարմանք. ազգ ու ազինք
Միշտ լաւտիւմ քեզ համար,
Քունըդ վրդովել չուզելով՝
Օրօքում են անդադար:

Քեզ... թուր ձեռք բռնած,
Մարդ չի թողնում քեզի մօտ.
Թէ մօտ եկան՝ դարձեալ չի փոխ,
Ունի շատ ուսմբ, շատ վառօդ:

Որ աչքերըդ չի խտաղեն
Վառ շողերը արեգին՝
Անթափանցիկ ու մեծ ասպար
Ունի բռնած իր ճեռքին:
Կամ թէ անուշ քրնիդ խաբան
Ձւինին նաև քու որդիք,
Բապառապէն պահապաններ
Նոցա վրայ կան հերիք:
Թէ ճիշ բառնան՝ այն ժամանակ

Այդ պառճառաւ հէնց քո որդիք
Ե՛ւ երկրոտ են, և՛ գգաստ:

Արդ՝ դու ննջէ՛ ծանր քրնով
Ու մի գարթիլ շատ դարեր.
Պարտքն աշխարհէ դու տուել ես
Կատարել ես շատ բաներ:

Ունիս քաջեր (թէ և մեռած)
Ունիս դրբեր անհամար,
Սխրալի գործք քու գաւախաց
Կ'անցնեն, կ'երթան դարէ դար:

Աստուածախօս քու լեզուն է,
Ծոցդ զըրախա երկրաւոր
Նոյայ սերունդք են քու որդիք,
Դե՛հ, Հայաստան իմ, օր, օր:

Երբեմն դու խիտ լաւ կ'անես
(Այս քեզ խրատ իմ բարե,

Հաւատացիր, սրտով բաղձամ
Որ այդ ճշդիւ կատարի):

Թէ սեպհական դաւաճներով
Տաա խրատներ մայրախան
Որ կործանած իրանց գահը
Վերականգնել չի ջանան:

Շուտ շուտ զրկէ՛ քարոզիչներ,
Սեպհուի, մրքաւոր,
Որ յորդորեն ապրել նոցա,
Թէև սարուկ, բայց անդորր:

Խաղաղապէր կեանք քարոզեն,
Մեծ մեծ յոյսեր երկնային,
Ազնիւ գգացմանց ցրնորք ասեն,
Անօգտաւէտ բնաւին:

Ձի հասկանան վաղձան կենաց,
Կոյր են եկել՝ կոյր երթան,
Կրօնքն էլ ինչպէս հարք կը մեկնեն
Նոքա աշխատ հասկանան:

Մաքուր կրօնն է, ասեն, պատր,
Ժամուց տալը յարգոյ հարց
Կուշտ ուտելը, ճոխ ապրելը—
Այս է վախճան մեր կենաց:

Դիւրահաւան մեր Հայերը
Բարե խրատք լըսելով՝
Ձեն վրդովել, ու քեզ կուտան
Լաւ կշտանալ խոր քրնով:

Գեհ, իմ պառաւ մայր Հայաստան,
 Քրնէ անոյշ ու անդորր,
 Այսպէս յաւէժ քեզ կը կարգան
 Ազգ ու աղինք օր, օր, օր:

Ռ. Տ — Գ. Պարթևեան:

Քուն էղեր, պալատ, աչքըդ խուփ արն,
 Նախշուն աչքերուդ քուն թող գայ վրդաւ:

Օր օր օր պալատ, օր օր ու նանի,
 Իմ (այս անունին) քունը կը տանի:

Օսկի խաչ վիզիդ՝ քեզի պահապան,
 Նսրօտ կապիլ է ծարէն աէրապան:

Օր օր օր պալատ, օր օր ու նանի,
 Իմ (այս անունին) քունը կը տանի:

Մազի հիւրուններ կախել եմ ես ալ,
 Նազար չես առնուլ, քուն էղեր, մի լաւ:

Օր օր օր պալատ, օր օր ու նանի,
 Իմ (այս անունին) քունը կը տանի:

Աս քանի մօրըդ անքուն աչքովը
 Անցել է օրեր օրոցքիդ քովը:

Օր օր օր պալատ, օր օր ու նանի,
 Իմ (այս անունին) քունը կը տանի:

¹⁾ Զոր օրինակ. իմ Արամիս, Եղիսարէթիս և այլն:

Օրոցքըդ օրքիմ, օրով բոյ քաշիս,
 Մըղկըտան ծանով սիրտըս չի մաշիս:

Օր օր օր պալատ, օր օր ու նանի,

Իմ (այս անունին) քունը կը տանի:

Դուն-ալ քուն էղեր, ինձի ալ քուն տուր,
 Սուրբ Աստուածամայր (այս անունին) քուն
 տուր:

Օր օր օր պալատ, օր օր ու նանի,
 Իմ (այս անունին) քունը կը տանի:

ՕՏԱՐՈՒՀԻ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Օտարուհին ինձ ասաց «Հէ՛ր ես լալիս, արցունքը
 Հեղեղի պէս ինչո՛ւ ես ուռողում քու աչքունքը, (դը,
 Քու տրամուլեան ճար ունիմ, կը փարտում քու դար-
 Թըշն վրայ չես տեսնում փայլած շուշանն ու վարդը»:

Զուր մի՛ ջանար, սերահան, իմ դարդը չես փարտել,
 Հողիս հողսից, ցաւերից չես փրկել, չես ազատել,
 Թող իմ աչքից հեղեղայ արտասուներ աղբւրը,

Արտասուներն է լըւանում սրտի խոր խոր ցաւերը,
 Օտարուհին ինձ ասաց «Տե՛ս Հասել է դարունքը,

Դաշտերի մէջ բայուել ես հազարերանդ ծաղիկները,
 Իջոնք դաշտը օղ քաշներ, ծաղիկներ քաղէ փունջ
 փրնէ,

Հայրենիքիդ կարօտն ա՛ռ, որ թախիժ քեզ չի տանջէ»:

Հայրենիքիս կարօտը ձեռն դաշտերից չեմ առնել,
Սառ հիւսիսում երկիւնքը Հայաստանի չեմ տեսնել,
Ուր բերք պատիկ ցորուն են արեգակի շողերը,
Կենսատու է անձրեւը, մեղրածին են ցօղերը:

Օտարուհին ինձ ասաց «մուսայր քու հայրենիք,
Քու հայրենին այնտեղ է, ուր սիրում են քեզ մար-
դիկ ¹⁾»

Տես արեւին, 'նա պայծառ չէ՞ շողշողում հիւսիսում...
Հայաստանը կորել է, խեղճ, դու ցրեորք ես ուզում:

Սուտ են, սուտ քո զըրոյցքը, Հայաստանը չէ՞ կրած,
'նա այնտեղ է, ուր Եփրատ ու Տիգրիսն են զրկուած,
Ուր Երասխը մըրմունչով յուզած ջուրն է գլորում,
Ուր Մատիսի գաղաթը ամպերից ցած է 'նայում,
Ուր փայլում է արեգը իր հուսական շողերով:
Ուր ջըրում է երկինքը երկինքի զով ցօղերով:
Ուր որ չիկայ բորչատ, չի կայ շինուն ու խորշակ.
Օղը շունչ է հըրշտակի, ջուրը մեղր է անուշակ...
Հայաստանը կայ... աւա՛ղ, խոտանացած, ամպի,
Եւ կը ծաղիկ, երբ 'նորից ծըծ է քըրտինքը Հայե...
Նորա ստինքը յամառ է, չի կերակրում օտարին,
Օտարն խորուած ասում է՝ չե՞ջառ աստղը Հայերն:
Բայց ի՞նչ, դու չես հասկանալ իմ սրտամաշ դարդերը.
Մէ՛ ջանար. ինձ չեն սիրիւթ թըշեղ փայլուն վար-
դերը:

¹⁾ Ինչպէս Լատիններէն ասած կա. ubi bene, ibi patria.

Իմ արամուծեան ցաւակից խանդաղակած զրկելով,
Օտարուհին ինձ արեւա գաւաթը լի զրկելով,
Երկնակապոյտ աչերը անթարթ աչերն յառած,
Լայ ու ժըպկա երեսին՝ 'նա մեզմ' ձէնով ինձ ասաց.

«Խըմէ՛ զինի, պատանի, 'ի յիշատակ այն երկրին,
«Որ սրտամաշ կարօտով կոչում ես քու հայրենին,
«Պարզէ՛ աշիւ Դաւիթաղ, զըւարթացիւ, ոգի սա,
«Յուսակտուր այդ գէմբով խոճալի մի՛ ձեանար,
«Ջրեւանթաղ ու ֆխամեռ դաշտըր դարնային շնչից
«Ջե՛ն ընթախում ե յառնում մահաճանդոյն խոր քը-
նից.

«Երբ ծաղում է արեւը մրուայլը չի՛ հաւածվում,
«Մեռած բնութիւնն զէպի 'նոր կեանքը 'նա չի՛
վերածում:

«Գէ՛շ, պատանի, քաջ եղլը, խըմէ զինի, երբ երգէ,
«Տէ՛րն է որչոց օգնական, 'նա քու ազգին էլ կը փրկէ»:

Ո. Տ—Գ. Պարսնեան:

1894

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0349797

Գինն է 40 Կ.